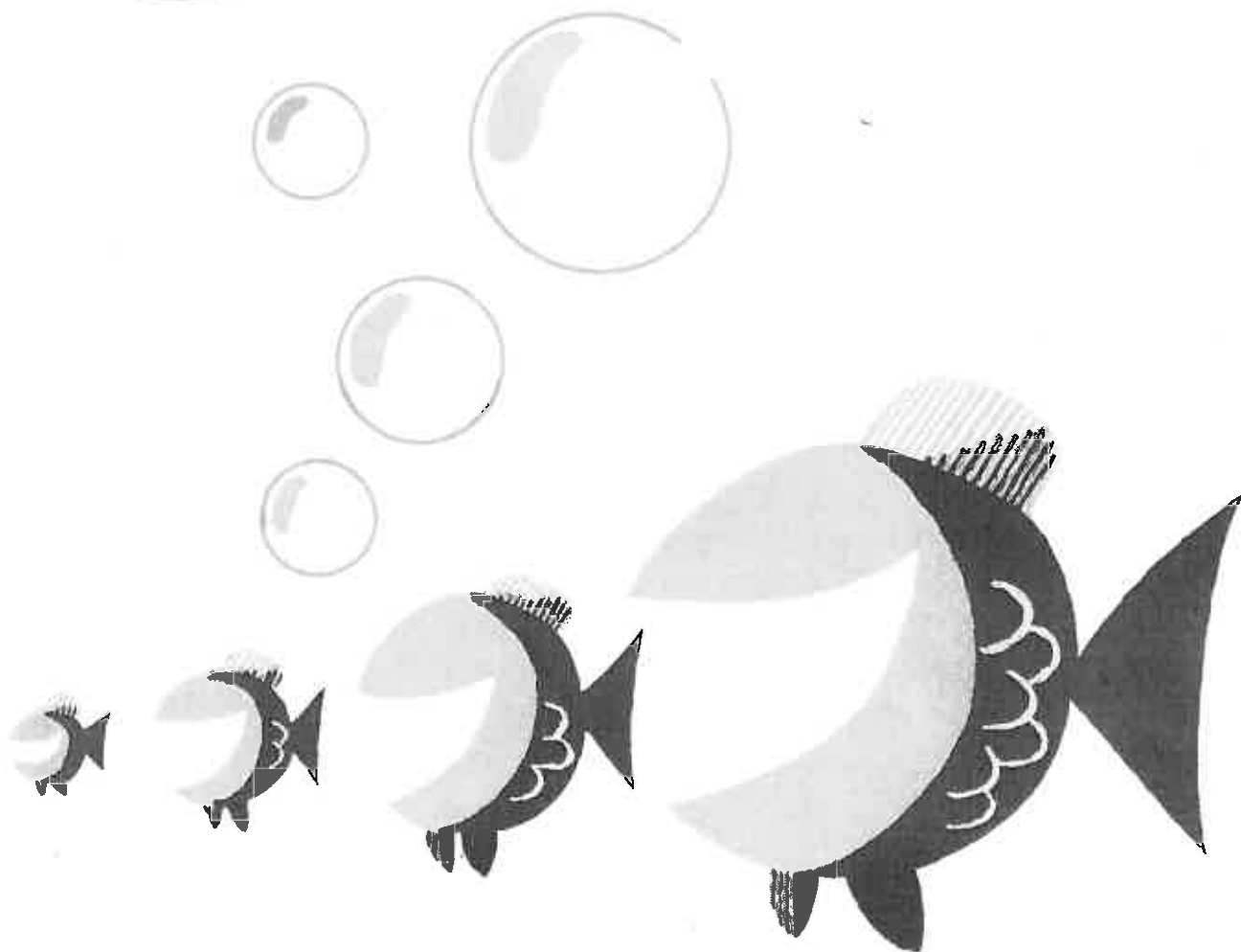

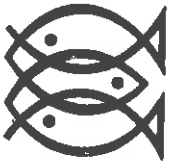
RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

27
1984

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

Toimittaja: Viljo Nylund. Toimitussihteerit: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Julkaisun jakelusta päätetään kunkin numeron osalta erikseen.

Julkaisua koskevat tiedustelut osoitetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston kirjastolle, PL 193, 00131 Helsinki 13.

Monistettuja julkaisuja on jatkoa sarjalle: "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Kalantutkimusosaston muut julkaisusarjat ovat "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" ja "Meddelanden".

Redaktör: Viljo Nylund. Redaktionssekreterare: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Publikationens distribuering fastställs skilt för varje nummer.

Förfrågningar angående tidskriften riktas till bibliotekarien, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, fiskeriforskningsavdelningen, PB 193, 00131 Helsingfors 13.

Tidskriften är fortsättning på "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Övriga publikationsserier från fiskeriforskningsavdelningen är "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" och "Meddelanden".

SEVETTIJÄRVEN KOLTTIEN KALASTUSOLOT VUONNA 1974

Matti Sipponen

Helsinki 1978

Sisällys:

Johdanto	107
1. Aineisto ja menetelmät	107
2. Suonikylän kolttien elämästä ja yhteiskunnallisesta organisaatiosta	109
2.1 Suonikylän siita	109
2.2 Kyläkokous	109
2.3 Elämänkierto Suonikylässä	110
2.4 Suonikylän kalastuksesta	111
2.5 Suonikylän vaiheista	111
3. Sevettijärven kolttala-alue	112
3.1 Kolttala-alueen luonnonolosuhteista	112
3.2 Kolttaväestöstä	114
3.2.1 Sijoittuminen Sevettijärvelle	114
3.2.2 Asukasluvu, ikärakenne ja asumispinta-ala	115
3.2.3 Elinkeinorakenne	115
3.3 Kolttala koskevasta lainsäädännöstä	117
3.3.1 Kolttalaki ja -asetus	117
3.3.2 Kolttien maanjärjestyslaki, porotilalaki sekä kolttalain muutokset	118
4. Sevettijärven kolttaväestön kalastusolot haastatteluselvityksen perusteella vuonna 1974	119
4.1 Kalastusoikeus	119
4.2 Kalastusalueet, kalastusajankohta ja kulkeminen kalastuspaikoille	120
4.3 Pyydykset ja muu kalastukseen liittyvä omaisuus	125
4.3.1 Omaisuuden lukumäärä, kunto ja käyttö	125
4.3.1.1 Nuotat	125
4.3.1.2 Verkot	125
4.3.1.3 Veneet	127
4.3.1.4 Perämoottorit	127
4.3.1.5 Moottorikelkat	128
4.3.1.6 Kalamajat	128
4.3.1.7 Pyydys- ja venesuoajat sekä kalakellarit	128
4.3.1.8 Muut välineet	129
4.3.2 Pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden arvon laskentaperusteet ja arvo	129

4.4 Kalastuksesta eri alueilla ja saatu saalis	133
4.4.1 Sevettijärven vesistöalue	133
4.4.2 Näätämöjoki	134
4.4.3 Näätämöjoen sivuvesistöt	137
4.4.4 Paatsjoen vesistöalue	137
4.4.5 Uutuanjoen vesistöalue	138
4.4.6 Paikallisen väestön saalis Sevettijärven koltta- alueelta	140
4.4.7 Saalis eri pyyntitavoilla	140
4.4.8 Kalastusintensiteetti ja verkkoyksikkösaaliit	141
4.4.9 Kalalajien runsaussuhteet	143
5. Kalastustulot ja -menot	143
5.1 Tulot	143
5.1.1 Kalan myynti	143
5.1.2 Kalan käyttö omassa taloudessa	144
5.2 Kustannukset	147
5.2.1 Korkokustannukset ja poistot	147
5.2.2 Muuttuvat kustannukset	147
5.3 Kalastuksesta aiheutuneet kokonaiskustannukset ja net- totuotto vuonna 1974	149
6. Virkistyskalastus	149
6.1 Virkistyskalastusalueet	149
6.2 Virkistyskalastusluvut ja virkistyskalastajien saalis koltta-alueelta	151
6.3 Paikallisen väestön ja virkistyskalastajien Näätämö- joesta saaman saaliin vertailu	153
6.4 Virkistyskalastuksen koltille tuottamat hyödyt ja hai- tat	154
7. Kalavesien hoito	156
7.1 Kalanpoikasistutukset ja istutustoivomukset	156
7.2 Luonnontilan muutoksia koltta-alueen vesissä	161
7.3 Haastateltujen havaintoja kalakannoista	162
7.4 Haastateltujen mielipiteitä kalastuksesta ja ehdotuk- sia sen järjestämiseksi	165
8. Tulosten tarkastelu	167
8.1 Elinkeinot	167
8.1.1 Ansiotyö	167
8.1.2 Kalastus	168

	sivu
8.1.3 Muut tulolähteet	169
8.2 Muutokset kalastustavoissa	170
8.3 Kalastuksen aiheuttamat kokonaiskustannukset ja kalan kulutus Pohjois-Suomessa	170
8.4 Kalastuksen jatkuvuus	171
8.4.1 Vesialueiden rajankäynti	171
8.4.2 Näätämöjoki	174
8.4.3 Kalastuksen tukitoimenpiteet	175
8.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	175
Tiivistelmä	176
Kiitokset	180
Kirjallisuus	181
Liitteet	183

Johdanto

Kun Petsamo toisen maailmansodan jälkeen luovutettiin Neuvostoliitolle, siirtyi siellä asunut kolttaväestö Suomeen. Koska koltat eivät omistaneet luovutetulla alueella maata, ei heitä voitu asuttaa maanhankintalain nojalla kuten muuta siirtolaisväkeä. Kolttaväestön asuttamiseksi ja heidän toimeentulonsa turvaamiseksi tarvittiin erityisiä toimenpiteitä. Niiden seurauksena asutettiin enemmistö Petsamon ja Paatsjoen koltista Ivalon ja Nellimön välille. Suonikylän koltat asutettiin valtioneuvoston 30.10.1947 tekemän päätöksen mukaisesti Inarin kunnan koillisosassa sijaitsevalle Näätämön alueelle. Sen toiminnalliseksi keskukseksi on sittemmin muodostunut Sevettijärvi, minkä mukaisesti entisen Suonikylän kolttia kutsutaan nykyisin Sevettijärven koltiksi.

Koltat ovat olleet Sevettijärvelle asettumisestaan lähtien vilkkaan tutkimuksen kohteena ja monissa tutkimuksissa on kuvailtu koltta-alueen kalastoa, kolttien kalastusta ja sen merkitystä heidän toimeentulolleen (esim. ELORANTA 1954, PELTO 1962, PIIROLA 1972). Kalastusta koskeva numeerinen tieto on kuitenkin ollut vähäistä, minkä vuoksi aikaisemmissa tutkimuksissa ei yleensä ole voitu esittää kalastukseen liittyvien toimintojen kvantitatiivisia yhteyksiä.

Tämä tutkimus on tehty Sevettijärven kolttaväestön aloitteesta. Tarkoituksena on ollut tarkentaa tietoja Sevettijärven kolttien kalastuksesta sitä koskevien päätöksentekokriteerien täydentämiseksi. Tutkimuksessa on pyritty selvittämään kolttaväestön kalastukseen sijoittamat tuotantopanokset ja tuotantotulos sekä kolttaväestön osuus koltta-alueen kalavarojen hyödyntämisessä erityisesti Näätämöjoella, joka on kolttien lohenkalastusaluetta.

1. Aineisto ja menetelmät

Tutkimus on suoritettu haastattelemalla jokaista Sevettijärvellä vuonna 1974 asunutta 50 kolttaruokakuntaa. Niissä oli yhteensä 305 henkilöä. Yhteen ruokakuntaan saattoi kuulua useita perheitä. Lisäksi haastateltiin seitsemää koltta-alueella asuvaa muuta saamelaisruokakuntaa sekä neljää suomalaisruokakuntaa, joihin kuului yhteensä 61 henkilöä. Jokaisesta ruokakunnasta haastateltiin ruokakunnan päämiestä. Näätämön maarekisterikylän

ruokakunnista haastateltiin yhteensä 82 %:a. Haastattelun ulkopuolelle jäivät ruokakunnat, jotka eivät harjoittaneet kalastusta.

Haastattelun suorittivat suurimmaksi osaksi kalastusmestari Jaakko Kyrö ja kalatalousneuvoja Kiril Sergejeff helmikuussa 1975. Allekirjoittanut täydensi suoritettua haastattelua kesä- ja heinäkuussa samana vuonna.

Haastatteluaineiston lisäksi on tutkimusta tehtäessä ollut käytettävissä riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston keräämiä tietoja koltta-alueen kalastuksesta 1960-luvun lopulta lähtien sekä kolttien kalastuksesta vuodesta 1973 lähtien.

Luontaiselinkeinojen harjoittamiseen käytetty aika kuvastaa usein elinkeinon merkitystä toimeentulon kannalta. Jo etukäteen tiedettiin kalastuksella olevan erilainen merkitys eri kolttaruokakunnille. Tuloksia käsiteltäessä kolttaruokakunnat on luokiteltu kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka monen kuukauden aikana ruokakunta kalasti vuonna 1974. Luokittelulla pyrittiin vähentämään kalastuksen merkityksen yli- tai aliarvioimista yksittäisten ruokakuntien kohdalla. Luokittelu selviää taulukosta 1. Muiden saamelais- ja suomalaisruokakuntien osalta ei luokittelua suoritettu.

Jäljempänä käytetään tuloksia käsiteltäessä sanontaa "koltat" tarkoitettaessa Sevettijärven kolttia, ja sanontaa "haastatellut" silloin, kun myös muut saamelais- ja suomalaisruokakunnat sisältyvät tulokseen.

Taulukko 1. Kolttaruokakuntien luokittelu kalastukseen käytetyn ajan perusteella.

	Kalastusaika x)	Ruokakuntien lukumäärä	Henkilöitä ruokakunnassa
Ryhmä I	12	9	61
	11	8	55
	10	6	34
Ryhmä II	9	6	41
	8	2	18
	7	4	18
Ryhmä III	6	6	36
	5	6	21
	4	3	21
		<u>50</u>	<u>305</u>

x) Kalastusaika kuvaa, kuinka monen kuukauden aikana kalastusta harjoitettiin vuodessa, ei kalastusintensiteettiä kuukausissa.

2. Suonikylän kolttien elämästä ja yhteiskunnallisesta organisaatiosta

Syrjäisen sijaintinsa vuoksi säilyi Suonikylän siita eli lapinkylä kauimmin alkuperäisenä saamelaisyhteisönä (NICKUL 1970). Kolttayhteisön tavoitteet ja organisaatio olivat kokonaan toiset kuin sen kulttuurin, jonka vaikutuspiiriin koltat sittemmin ovat joutuneet. Katsaus Suonikylän siidan organisaatioon auttaa ymmärtämään paremmin niitä syitä, minkä vuoksi saamelaiskulttuurin kehitysedellytysten turvaaminen vaatii erityisiä toimenpiteitä myös Sevettijärvellä.

2.1 Suonikylän siita

Kolttayhteisön koko organisaatio ja elinkeinoelämä olivat kiinteässä suhteessa luontoon. Siidan hallinnassa ja kollektiivisessa omistuksessa ollut maa- ja vesialue muodosti perustan luonnonolosuhteiden mukaisesti kehittyneiden elinkeinojen harjoittamiselle. Alkuperäisessä lapinkylässä ei saamelaisten keskuudessa liene milloinkaan esiintynyt yksityiseen omistukseen perustuvaa maan ja veden käyttöoikeutta.

Siidan alue pysyi samana vuodesta toiseen. Alue oli sen suuruinen, että siidan väki saattoi helposti valvoa sitä - Suonikylässä korkeintaan satakunta neliökilometriä. Jos siidan alue tuli väestönkasvun vuoksi liian pieneksi, luovutti harvemmin asuttu siita alueitaan väkirikkaan siidan käyttöön.

Siitojen rajat olivat ikivanhat. Yleensä ne kulkivat sellaisia seutuja pitkin, missä metsästettiin ja kalastettiin vähiten sekä missä kiistojen aiheet naapurien kanssa olivat vähäisimmät (TANNER 1929).

2.2 Kyläkokous

Siidan alueen luonnon ja väestön tiiviin vuorovaikutuksen seurauksena syntyi poliittisesti vakaa yhdyskuntajärjestys. Siidan poliittinen organisaatio perustui ruokakuntaan, johon saattoi kuulua useita perheitä ja jonka päämies edusti ruokakuntaa siidan yhteisiä asioita hoitavassa kyläkokouksessa. Kyläkokouksen tärkeänä tehtävänä oli mm. huolehtia siidan maa-alueen hallussa pitämisestä sekä väestön elinmahdollisuuksien turvaamisesta. Se valvoi, että "siidan jäsenet saivat loukkaamat-

tomasti nauttia oikeuksistaan ja että he lojaalisti kunnioittivat muiden jäsenten oikeuksia ja koko siitayhteisön intressejä" (TANNER 1929).

Kyläkokous oli siidan korkea viranomainen, jonka päätöksistä ei voitu valittaa, vaan ne sitoivat jäseniä ehdottomasti. Asukkaiden oli joko jätettävä siitä tai alistuttava päätökseen. Useimmiten kyläkokouksen päätöksiä toteltiin vastustelematta, koska se yleensä käytti valtaansa yksittäisen jäsenen oikeudentajua tyydyttävällä tavalla. Kyläkokouksen ansiosta säilyivät vanhat tarkoituksenmukaisuus- ja oikeuskäsitykset.

Suonikylän siidassa olivat suvut hankkineet toimeentulonsa kukin omalta alueeltaan sukupolvien ajan. Siitä jakaantui siten sukualueiksi, joiden rajat kyläkokous vahvisti. Suonikylän siidassa oli seitsemän eri sukualuetta. Kyläkokous jakoi myös sukualueet eri perheiden kesken (TANNER 1929, NICKUL 1935). Alueeseen ei saanut mitään etuoikeutta siitä, että kyläkokous saattoi osoittaa sen vuodesta toiseen samalle perheelle. Jos aikaisempi alue ei enää riittänyt perheen kasvun vuoksi toimeentulon hankkimiseksi, osoitti kyläkokous lisämaita niitä tarvitsevalle.

2.3 Elämänkierto Suonikylässä

Maantieteelliset ja biologiset tekijät johtivat puolinomadisen elämäntavan vakiintumiseen Petsamossa jo yli tuhat vuotta sitten (TANNER 1929). Myös Suonikylän koltat viettivät puolinomadista elämää vaellellen kalojen kutuajan ja porojen liikkeiden määräämällä tavalla. Suonikylän siita oli vaara- ja järviseutua Luttojoen varsilla.

Perheet kokoontuivat talvikylään joulukuun lopussa tai tammikuun alussa. Talvikylä oli sukuja toisiinsa liittävä yhdysside. Muun osan vuodesta suvut olivat hajaantuneina sukualueilleen. Talvella haettiin kuivatut kalasaaliit kesän varastopaikoista, tuotiin ajoporoille syyspaikoilla kootut jäkälät sekä seurusteltiin (NICKUL 1970). Huhtikuun lopulla muuttivat perheet poro-raidolla kevätpaikalleen, jonka lähiställä oli kalavesiä ja poroille sopivia vasomisalueita. Vasomisen jälkeen jokainen perhe muutti kesäpaikalleen, mikä tapahtui tavallisesti toukokuun lopulla. Kesäpaikalla kalastettiin nuotalla ja verkoilla sekä laidunnettiin lampaita. Kesällä vapaina olleet porot kerättiin tokaksi syyspaikalle, jossa asuttiin aina talvipaikkaan muutta-

miseen asti.

Koltat käyttivät paljon aikaansa porojen hoitamiseen ja jalostamiseen. Porot olivatkin kuuluisia hyvästä kunnostaan ja suuresta koostaan. Laitumien kulumisen vuoksi oli syyspaikkaa vaihdettava 5-10 vuoden välein (TANNER 1929). Polttopuiden hankinnan vuoksi ja jäkälämaiden löytämiseksi poroille jouduttiin talvipaikkaa vaihtamaan kerran 20-40 vuodessa (ITKONEN 1948).

Asuntona eri paikoilla oli hirsitupa. Pihapiirissä oli lisäksi erilaisia varastorakennuksia.

2.4 Suonikylän kalastuksesta

Suonikylän kalavedet olivat hyviä ja kullakin järvellä oli vähän kalastajia. Myös metsästys oli tärkeä elinkeino, joka yhdessä kalastuksen ja poronhoidon kanssa takasi riittävän toimeentulon (NICKUL 1933).

Suonikyläläiset kalastivat yhdessä Nuorttijärven siidan kanssa padolla lohta Tuulomajoessa Patunan putouksella. Kumpikin siitä lähetti yhtä monta miestä kalastukseen ja lohen myynnistä saadut varat jaettiin siitojen kesken työsuoritusten perusteella. Lohipadolla kalastettiin kesäkuun alusta syyskuun loppuun. Hyvinä lohivuosina saattoi jokainen Suonikylän perhe saada toista sataa kiloa suolattua lohta (TANNER 1929).

Verkkoja perheellä oli 40-50 kappaletta. Lokakuusta alkaen juomustettiin eli kalastettiin jään alta verkolla. Juomustamalla saatiin erityisesti siikaa, mutta myöhemmin talvella myös haukea, harjusta, taimenta, ahventa ja madetta. Talven pimeimpänä aikana ei juuri juomustettu. Nuottia oli tavallisella perheellä yksi tai kaksi, mutta varakkaalla kolmesta viiteen. Nuottauksella saatiin siikaa, muikkua, harjusta ja taimenta. Suonikylässä kalastukseen osallistunut mies, joka ei omistanut nuotta tai verkkoja, sai kolmanneksen saaliista. Nuottaus tapahtui etupäässä kesällä, mutta myös syksyllä nuotattiin jään alta (PAULAHARJU 1921).

Vieras ei saanut kalastaa toisen kalavesillä. Matkalla oleva sai kuitenkin pyytää kalaa omiksi tarpeikseen yhdellä tai kahdella verkolla.

2.5 Suonikylän vaiheista

Koska Suonikylän siita oli aina varsin eristetty muusta

maailmasta, säilyivät vanhat tavat siellä kauemmin kuin muissa siidoissa. Suonikyläläisten yhteiskunnalliset käsitykset ja tavat säilyivät pääpiirteissään muuttumattomina aina 1930-luvun loppupuolelle (NICKUL 1953, 1970). Tosin puolinomadinen kulttuuri alkoi TANNERin (1929) mukaan luhistua ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin koltat olivat menettäneet kolme neljännestä 8 000- 9 000 porostaan. Ovathan porot puolinomadisen kulttuurin säilymisessä aivan ratkaiseva tekijä. Tarton rauhassa jäi rajan taakse neljännes Suonikylän maa-alasta - mm. talvikylä ja Patunan lohenkalastuspaikka. Suomen valtio rakensi talvikylän tilalle uuden vuosina 1927-1930.

Kun Petsamo toisen maailmansodan jälkeen luovutettiin Neuvostoliitolle, valitsivat koltat Suomen kansalaisuuden. Aluksi heidät sijoitettiin Pohjois-Pohjanmaalle. Samalla alettiin etsiä sellaista sijoitusaluetta, jossa koltat olisivat voineet säilyttää entiset elinkeinonsa ja heimokulttuurinsa. Valtioneuvoston 30.10.1947 tekemällä päätöksellä vahvistettiin Suonikylän kolttien sijoitusalueeksi Inarinjärven koillispuolella oleva ns. Näätämön alue.

3. Sevettijärven koltta-alue

3.1 Koltta-alueen luonnonolosuhteista

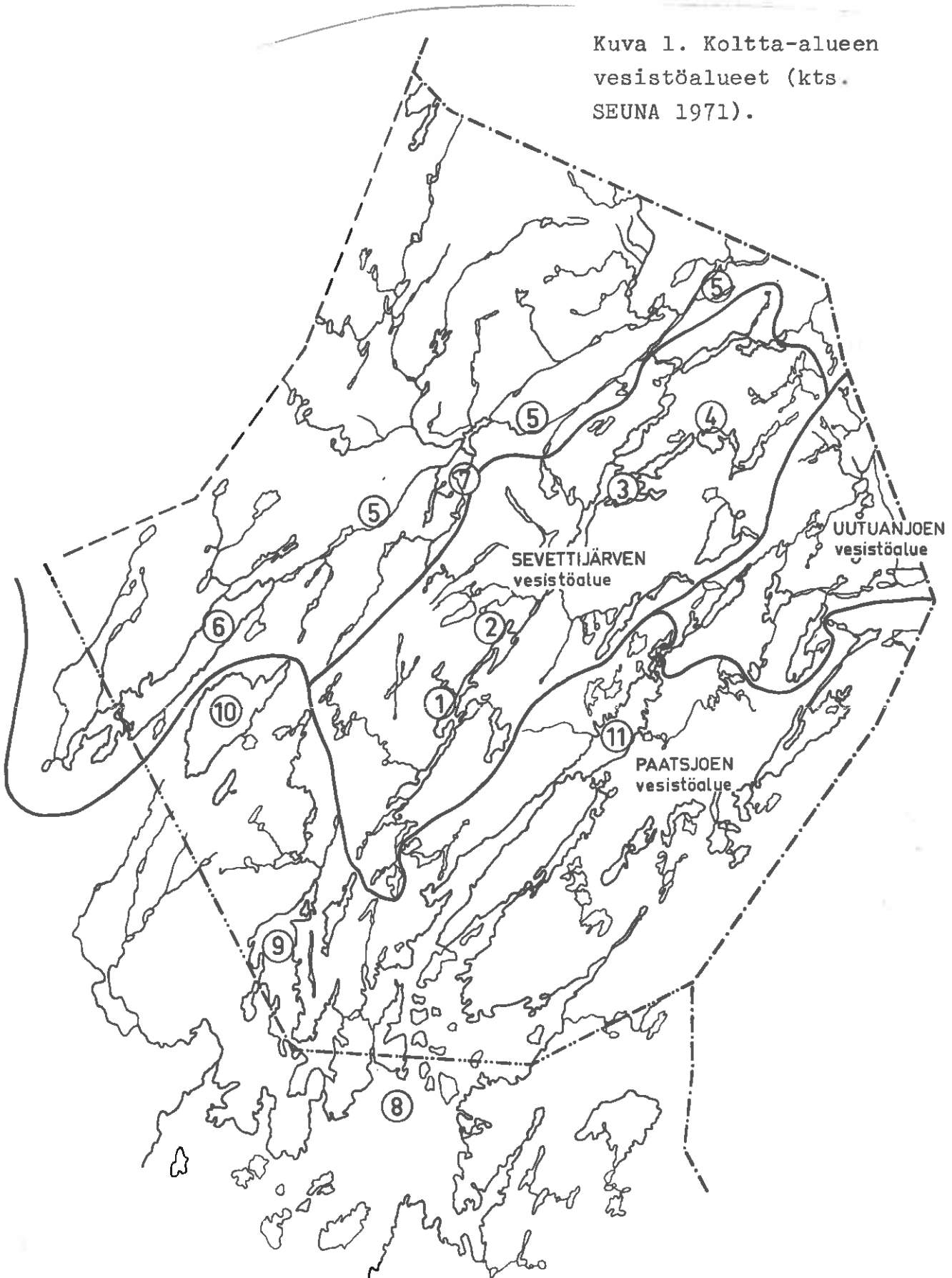
Näätämön koltta-alue sijaitsee Inarin kunnan koilliskulmassa (kuva 1). Koltta-alueen pinta-ala on n. 3 200 km², mistä on vettä n. 400 km² (SALMINEN 1974).

Valtaosaltaan alue on 100-200 metrin korkeudella merenpinnasta osana Inarinjärven painannetta (PIIROLA 1972). Inarinjärven kattilavajoama ulottuu koltta-alueen eteläosasta kauas koilliseen pitkinä, kapeina lahtina. Tuntureita on vähän. Koltta-alueen pohjoisosa on jo tunturialuetta, missä korkeimmat huiput yltävät lähes 400 metrin korkeuteen.

Kallioperä on muodostunut pääasiassa happamista syväkivilajeista, graniittigneissistä, migmatiitista, metabasaltista, amfiboliitista ja sarvivälkegneissistä (SIMONEN 1960). Moreeni on vallitseva maalaji (OKKO 1960).

Vuoden keskisadanta on 400-500 mm ja vuoden keskilämpötila on -1 - 0°C. Helmikuussa keskilämpötila on -11°C ja heinäkuussa +14°C. Vuorokauden keskilämpötila laskee 0 °C:een lokakuun 15. päivänä ja nousee yli 0 °C:n huhtikuun lopussa. Lumipeite

Kuva 1. Koltta-alueen
vesistöalueet (kts.
SEUNA 1971).

1. MIHKALIJÄRVI	5. NÄÄTÄMÖJOKI	8. INARINJÄRVI
2. RAUTAPERÄJÄRVI	6. IIJÄRVI	9. NITSIJÄRVI
3. SEVETTIJÄRVI	7. AULISLOMPOLO	10. PAUDUJÄRVI
4. KIRAKKAJÄRVI		11. SUOLISJÄRVI

kattaa maan marraskuun alusta toukokuun puolenvälin yli. Järvet jäätyvät lokakuun lopussa paitsi Inarinjärvi marraskuun alkuviikkoina. Jäät lähtevät vasta kesäkuussa (KOLKKI 1969, Hydrologinen vuosikirja 1971).

Metsä-Lapin ja Tunturi-Lapin välinen raja kulkee mäntymetsän rajaa pitkin, mikä sattuu juuri koltta-alueelle. Inarinjärven painanteessa kasvava mäntymetsä työntyy Näätämöjoen ja Uutuanjoen laaksossa lähelle Norjan rajaa. Mäntymetsärajan takana alkaa tunturikoivuvyöhyke. Koltta-alueen vedet virtaavat Jäämereen kolmen vesistöalueen, nimittäin Näätämöjoen, Paatsjoen ja Uutuanjoen vesistöalueen laskujokea pitkin (kuva 1, taulukko 2).

Taulukko 2. Koltta-alueen vesistöalueet (SEUNA 1971).

Vesistöalue	Pinta-ala km ²	Järvisyys %
Näätämöjoki x)	2 280	10.1
Sevettijärvi xx)	650	14.7
Paatsjoki x)	14 575	12.2
Uutuanjoki x)	245	13.0

x) Suomen puoleinen osa

xx) sisältyy Näätämöjoen vesistöalueeseen

3.2 Kolttaväestöstä

3.2.1 Sijoittuminen Sevettijärvelle

Vuoden 1952 loppuun mennessä oli Sevettijärvelle sijoittunut 267 kolttaa. Koltta-alueella asui myös muutamia Inarin tunturi-saamelaisia sekä suomalaisia (Komiteanmietintö 1973:69).

Näätämön alueelle rakennettiin valtion varoin 51 asuinrakennusta, 51 talousrakennusta sekä 21 saunaa. Rakennukset sijoitettiin haja-asutukseksi, koska siten arveltiin jokaisen perheen saavan mm. riittävästi kalavesiä asuntonsa lähetyville (Komiteanmietintö 1973:69).

Koltat olivat muuton seurauksena menettäneet suuren osan omaisuudestaan. Sevettijärvelle heille hankittiin sekä valtion että lahjoitusvaroin yhteensä 1 495 poroa. Valtion varoilla hankittiin myös tarvikkeet 20 nuottaan ja 1 500 verkkoon.

Sevettijärvestä muodostui koltta-alueen keskuspaikka, jonne sijoittui mm. kauppa.

3.2.2 Aukasluku, ikärakenne ja asumispinta-ala

Sevettijärven koltta-alueella asui vuonna 1974 50 koltta-ruokakuntaa, joissa oli yhteensä 305 henkilöä. Siten koltta-ruokakunnissa oli keskimäärin kuusi henkilöä ruokakuntaa kohti, kun koko maassa oli v. 1970 keskimäärin kolme henkilöä ruokakunnassa (Tilastokeskus 1976).

Taulukko 3. Kolttaruokakuntien rakenne vuonna 1974.

Henkilöluku	Ruokakuntia		Henkilöitä yhteensä
	kpl	%	
1- 2	8	16	14
3- 4	10	20	34
5- 6	10	20	58
7- 8	8	16	63
9-10	12	24	111
11-12	1	2	11
13-14	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>14</u>
	50	100	305

Nuorten henkilöiden osuus kolttaväestöstä on suurempi kuin maassa keskimäärin, mutta kuitenkin laskemassa. Varsinkin työtilaisuuksien puute sekä nykyisestä kolttalainsäädännöstä johtuva vaikeus maan ja asunnon saamisessa koltta-alueelta ovat lisänneet nuorten poismuuttoa (Kom. miet. 1973:69). Osa nuorista on muuttanut kalastuksen ja kalanjalostuksen pariin Norjaan.

Asumistiheys oli jo kolttatiloja rakennettaessa suuri. Asumispinta-ala henkeä kohti on kasvanut rakennusten laajennusten ja poismuuton ansiosta, mutta oli v. 1972 vain 7.8 m² henkeä kohti (Kom. miet. 1973:69). Maamme keskimääräinen asumispinta-ala henkeä kohti oli v. 1970 18.9 m² (Tilastokeskus 1976).

3.2.3 Elinkeinorakenne

Luontaiselinkeinojen harjoittajille on tyypillistä, että toimeentulo hankitaan useasta eri elinkeinosta. Kolttaruokakunnilla oli keskimäärin 2.8 elinkeinoa. Ryhmässä I elinkeinoja oli ruokakuntaa kohti keskimäärin 2.9, ryhmässä II 3.0 sekä ryhmässä III 2.4. Eri elinkeinojen merkitys kolttaruokakunnille on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Eri elinkeinojen merkitys kolttaruokakunnille.
Luvut ruokakuntia. Katso tekstiä.

	A	B	C	D	E	F
Luontaiselinkeinot	14	14	5	40	33	23
Maa- ja metsätalous	1	0	2	0	5	5
Ansiotyö	18	0	1	7	1	0
Kalastus % luontais- elinkeinoista	29%	36%	40%	73%	36%	9%
Kalastus % kaikista elinkeinoista	12%	36%	25%	62%	31%	7%

A= Elinkeino, josta saatu eniten tuloa

B= "- "- "- toiseksi eniten tuloa

C= "- "- "- kolmanneksi eniten tuloa

D= Elinkeino, johon käytetty eniten aikaa

E= "- "- "- toiseksi eniten aikaa

F= "- "- "- kolmanneksi eniten aikaa

Taulukosta ilmenee, että haastateltujen oli helpompi eritellä elinkeinot ajankäytön kuin rahatulon perusteella. Luontaiselinkeinoihin on laskettu porotalous, kalastus, metsästys sekä marjastus ja/tai sienestys. Ansiotyötä oli saatavilla lähinnä rakennustöistä, palveluammateista ja satunnaistöistä. Sosiaalisten tulonsiirtojen osuus kolttien rahatuloista on huomattava, ja niitä käsitellään kappaleessa 8.1.3.

Jos ruokakunta oli harjoittanut ansiotyötä, oli se kaikissa ryhmissä yhtä poikkeusta lukuunottamatta elinkeino, josta ruokakunta oli myös saanut eniten rahatuloa. Ryhmässä I oli 63 %:lla sekä ryhmässä II ja III puolella ruokakunnista tuloja ansiotyöstä.

Eniten rahatuloa kalastuksesta sai vain 11-13 % ruokakunnista ryhmästä riippuen. Tarkasteltaessa vain luontaiselinkeinoja tuotti kalastus eniten rahatuloa 25-33 %:lle ruokakunnista. Porotalouden harjoittamisesta eniten rahatuloa sai I- ja II-ryhmässä puolet sekä III-ryhmässä kolme neljäsosaa ruokakunnista. Marjojen ja/tai sienten kerääminen tuotti eniten rahatuloa 17 %:lle I-ryhmän ja neljännekselle II-ryhmän ruokakunnista (liitteet 1 ja 2).

Kalastuksen osuus toiseksi eniten rahatuloa tuottaneena elinkeinona oli suurempi kuin eniten rahatuloa tuottaneena ja vaihteli eri ryhmissä 33 %:sta 50 %:iin. Siten elinkeinot tärkeysjärjestyksessä olivat ansiotyö, porotalous ja kalastus. Rahatuloja saatiin myös marjastuksesta ja sienten poimimisesta,

käsi- ja kotiteollisuudesta sekä maatilataloudesta.

Eri elinkeinojen harjoittamiseen kuluneesta ajasta useimmat koltat käyttivät selvästi eniten aikaansa kalastukseen, jopa enemmän kuin ansiotyöhön. Tosin porotaloutta harjoittaneet ruokakunnat käyttivät porotalouteen enemmän aikaa kuin kalastukseen. Ryhmässä I käytti 73 % ruokakunnista eniten aikaansa kalastukseen. Otettaessa vain luontaiselinkeinot huomioon oli luku vastaavasti 84 %. Ryhmässä II jakautui ajankäyttö eri luontaiselinkeinojen kesken tasaisemmin kuin ryhmässä I. Kalastukseen käytetty aika oli lyhin ryhmässä III (liite 2). Kaikki ryhmät huomioon ottaen käytettiin toiseksi tai kolmanneksi eniten aikaa marjojen ja/tai sienten keräämiseen, mikä oli siten tärkeä sivuelinkeino (liite 1).

Yhteenvetona koko aineistosta havaitaan, että 12 % koltta-ruokakunnista sai rahatuloa eniten kalastuksesta, 36 % toiseksi eniten ja 25 % kolmanneksi eniten. Pelkkiä luontaiselinkeinoja ajatellen kasvoi kalastuksen osuus tuloista suhteellisesti sitä suuremmaksi, mitä vähemmän välittömiä rahatuloja luontaiselinkeinoista saatiin. Toimeentulon hankkimisen vaihtoehtojen vähäisyyttä koltta-alueella kuvaa se, että kalastukseen käytettiin - porotalouden harjoittajia lukuunottamatta - huomattavasti enemmän aikaa kuin minkään muun elinkeinon harjoittamiseen, vaikka siitä saatava hyöty työtuntia kohti oli erittäin pieni (kts. luku 5.3). Tämä pienikin hyöty on kuitenkin välttämätön useiden kolttaruokakuntien toimeentulolle.

3.3 Kolttia koskevasta lainsäädännöstä

Koska koltat eivät omistaneet Neuvostoliitolle luovutetulla alueella maata, ei heitä voitu asuttaa maanhankintalain nojalla kuten muu siirtoväki. Heidän toimeentulonsa turvaamiseksi sekä yhteiskunnallisen aseman lujittamiseksi tarvittiin erityisiä lakeja ja asetuksia.

3.3.1 Kolttalaki ja -asetus

Kolttalain mukaan (Laki eräiden kolttien asuttamisesta 273/55) oli koltille luovutettava vastikkeetta valtion varoin rakennetut rakennukset sekä niitä samoin kuin muita valtion avustuksin rakennettuja rakennuksia varten tarpeelliset tontti-alueet. Rakennukset ja tonttialueet (enintään kolme hehtaaria)

luovutettiin sille tai niille, joiden hallinnassa rakennukset luovutushetkellä olivat. Lakiin sisältyy rajoitus, jonka mukaan kiinteistön omistus- tai nautintaoikeus voidaan 50 vuoden aikana luovutushetkestä luovuttaa kolmannelle henkilölle vain maatalousministeriön luvalla.

Edelleen kolttalain mukaan on tilan saaneita kolttia tuettava ja heidän toimeentuloaan edistettävä tarvittaessa valtion varoin.

Kolttia-asetuksen sisältämien ns. kolttaoikeuksien mukaan on kolttilla oikeus kolttialueella ilman eri korvausta (Asetus eräiden kolttien asuttamisesta annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta 339/55):

- 1) käyttää omaa tarvetta varten valtion metsissä olevaa maapuuta ja honkaa;
- 2) saada välttämättömiin tarpeisiinsa metsänhoitoviranomaisten osoituksen mukaan määrättyiltä paikoilta kasvavaa lehti- ja havupuuta;
- 3) sijoittaa metsänhoitoviranomaisten luvalla tarpeelliset porot ja kalapirtit, kalakellarit ja varastosuojat tarvitsemilleen paikoille valtion maalla;
- 4) pitää venevalkamia ja kalastusvälineiden kuivatuspaikkoja ilman erityistä lupaa valtion maalla;
- 5) laiduntaa karjaa valtion mailla sekä koota niiltä heinää, jäkälää, lehdeksiä, järviluhtaa ja -kortetta; sekä
- 6) raivata metsänhoitoviranomaisten luvalla puronvarsi-, ranta-, suo-, vesijättö- ja tunturiniittyjä.

3.3.2 Kolttien maanjärjestyslaki, porotilalaki sekä kolttalain muutokset

Vuonna 1969 säädettiin kolttien maanjärjestelylaki (593/69). Lain perusteluna oli helpottaa kolttien siirtymistä kolttatiloilta, joiden asukkailla ei hallituksen esityksen mukaan katsottu olevan paljonkaan mahdollisuuksia omatoimiseen olojensa parantamiseen, muun väestön rinnalle itsenäisempiin oloihin. Tämän lain mukaan voivat kolttalain mukaisen kolttatilan saaneet kolttat ja heidän jälkeläisensä sekä näiden aviopuolisot saada maata sekä luottoja ja muita etuja edellyttäen, että he luopuvat kolttalain mukaisista eduista. Kolttatila voi esimerkiksi saada lisämaata tai muun porotilalain mukaisen etuuden, jolloin kolttatila vapautuu kolttalaissa säädetyistä luovutusrajoituksista, mutta joutuu porotilalaissa säädettyjen rajoitusten ja ehtojen

alaisiksi. Porotilalain (590/69) ja lain porotilalain muuttamiseksi (351/74) mukaan porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa tai olennaisen osan toimeentulostaan saavilla on oikeus saada omistukseensa maa-alue porotilan perustamista varten. Kolttatilan omistaja voi myös vaihtaa tilansa asuntotilaan tai -tonttiin tai porotilaan tietyllä ehdolla.

Kolttalakiin tehtiin vuonna 1969 muutos, jonka mukaan rakennusten rakentamisen, laajentamisen ja peruskorjausten rahoittamiseksi voidaan rakennusavustusten lisäksi myöntää asunto- ja rakentamislainaa. Samalla helpotettiin lainan saamismahdollisuuksia määräosan hankkimista varten kolttatilasta, johon lainan hakijalla on osuus tai perintöoikeus. Lainan saamismahdollisuuksien helpottamisella pyrittiin lievittämään kolttien vaikeata asuntotilannetta.

Koltat eivät kuitenkaan ole juuri käyttäneet hyväkseen kolttalain suomaa lainansaantimahdollisuutta. Kolttien haluttomuus taas ottaa vastaan kolttien maanjärjestelylain mukaisia etuuksia johtuneet siitä, että etuuden saaminen edellyttää luopumista kolttasetuksen suomista kolttaeduista (Kom. miet. 1973:69).

4. Sevettijärven kolttaväestön kalastusolot haastatteluselvityksen perusteella vuonna 1974

4.1 Kalastusoikeus

Koltilla on oikeus kalastaa maksutta kaikissa sijoitusalueensa vesissä. Yksinoikeutta kalastukseen sijoitusalueellaan heillä ei kuitenkaan ole, sillä maamme kolmessa pohjoisimmassa kunnassa on maanomistajilla oikeus kalastaa maksutta asuinkuntansa alueella olevissa vesissä. Samanlainen oikeus kalastukseen kolttalueella on myös Inarin kunnassa vakituisesti asuvilla maatila- tai porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saavilla henkilöillä sekä valtion maan vuokra-asukkailla, jotka saavat ainakin osan toimeentulostaan maatila- tai porotaloudesta. Metsähallituksen viran- ja toimenhaltijoilla, lääninhallituksen alaisilla poliiseilla sekä tullij- ja rajamiehillä on asetuksella turvattu oikeus maksuttomaan kotitarvekalastukseen sijoitus- ja toimialueillaan metsähallituksen hallinnassa olevilla vesialueilla.

Lappiin eri aikoina suunnatun asutustoiminnan yhteydessä muodostetuille tiloille on myönnetty eri laajuisia kalastusoikeuksia riippuen siitä lainsäädännöstä, jonka aikana ko. tilat on perustettu. Kolttalueella on viisi 1800-luvulla perustettua

uudistilaa, joiden perustamisasiakirjoihin on merkitty kalastus-oikeuksia nykyisellä koltta-alueella. Mm. näille tiloille nimetyt vedet on esitetty kuvassa 2. Esimerkiksi Näätamöjoki välillä Opukasjärvi-Niloskoski on merkitty kahden uudistilan perustamisasiakirjaan (kts.kuva 7).

4.2 Kalastusalueet, kalastusajankohta ja kulkeminen kalastuspaikoille

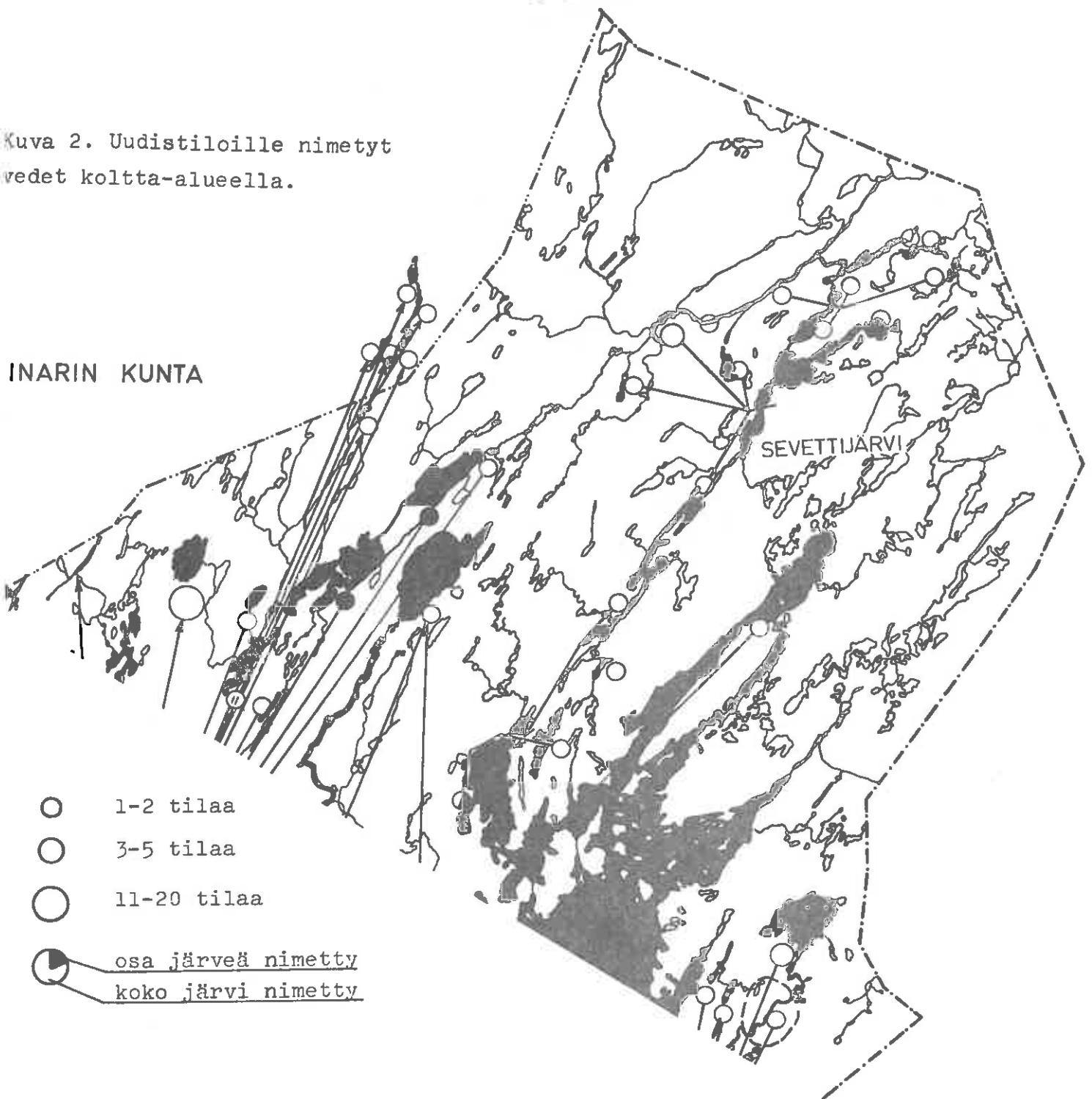
Vakituinen asunto toimi ympäri vuoden siitä viiden kilometrin säteellä tapahtuvan kalastuksen tukikohtana ja yli puolet kalastuskohteista oli enintään tällä etäisyydellä (taulukko 5 ja kuvat 3 ja 4). Tätä kauempana sijaitsevien vesien rannoilla koltilla on kalamajoja (kuva 5), joissa koko kolttaperhe saattaa viettää kesällä yhtäjaksoisesti useita viikkoja, jotkut jopa kuukausia. Talvisin kalamajat ovat enimmäkseen tyhjillään, koska useimmat kalamatkat tehdään moottorikelkalla yhden päivän matkana vakinaisesta asunnosta käsin. Talvikalastuksessa kalastuskohteiden määrä väheni puoleen kesäisestä ja osa kalastuksesta tapahtui kauempana kuin kesällä (taulukko 5 ja kuvat 3 ja 4). Koltta-alueella asuvat muut saamelaiset ja suomalaiset kalastivat talvella yleensä 5- 15 kilometriä kauempana vakituisesta asunnosta kuin koltat.

Taulukko 5. Kolttien kalastuskohteiden etäisyys vakinaisesta asunnosta.

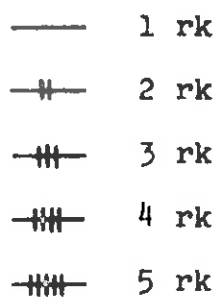
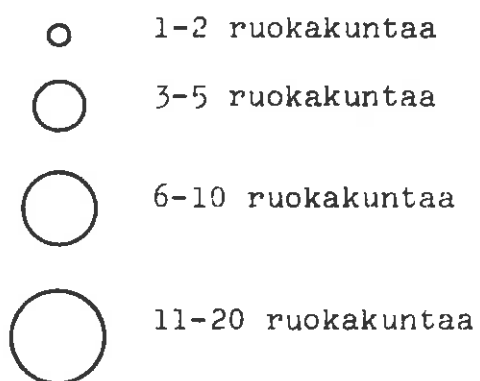
Etäisyys vakinaisesta asunnosta km	Kesäkalastus		Talvikalastus		Kesä- ja talvikalastuskohteiden suhde
	Kalastuskohteita kpl	%	Kalastuskohteita kpl	%	
0- 1	42	32	21	33	2.0
1- 5	26	20	13	21	2.0
6-10	28	21	8	13	3.5
11-15	18	13	9	14	2.0
16-20	8	6	6	10	1.3
21-30	9	7	4	6	2.3
31-35	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	0.5
	132	100%	63	100%	2.1

Suonikylässä saattoi saman perheen sukualueella olla niin runsaasti järviä, että osa niistä voitiin jättää vuodeksi

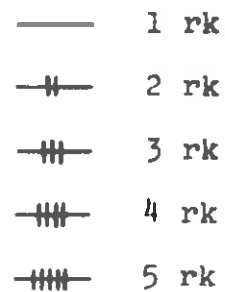
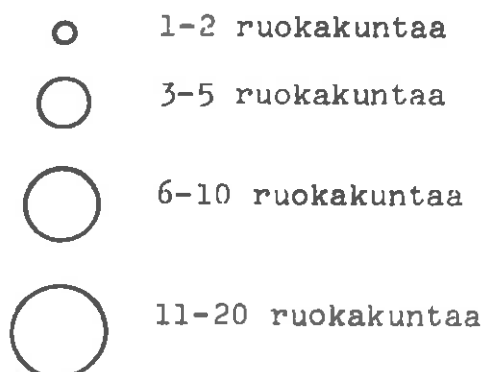
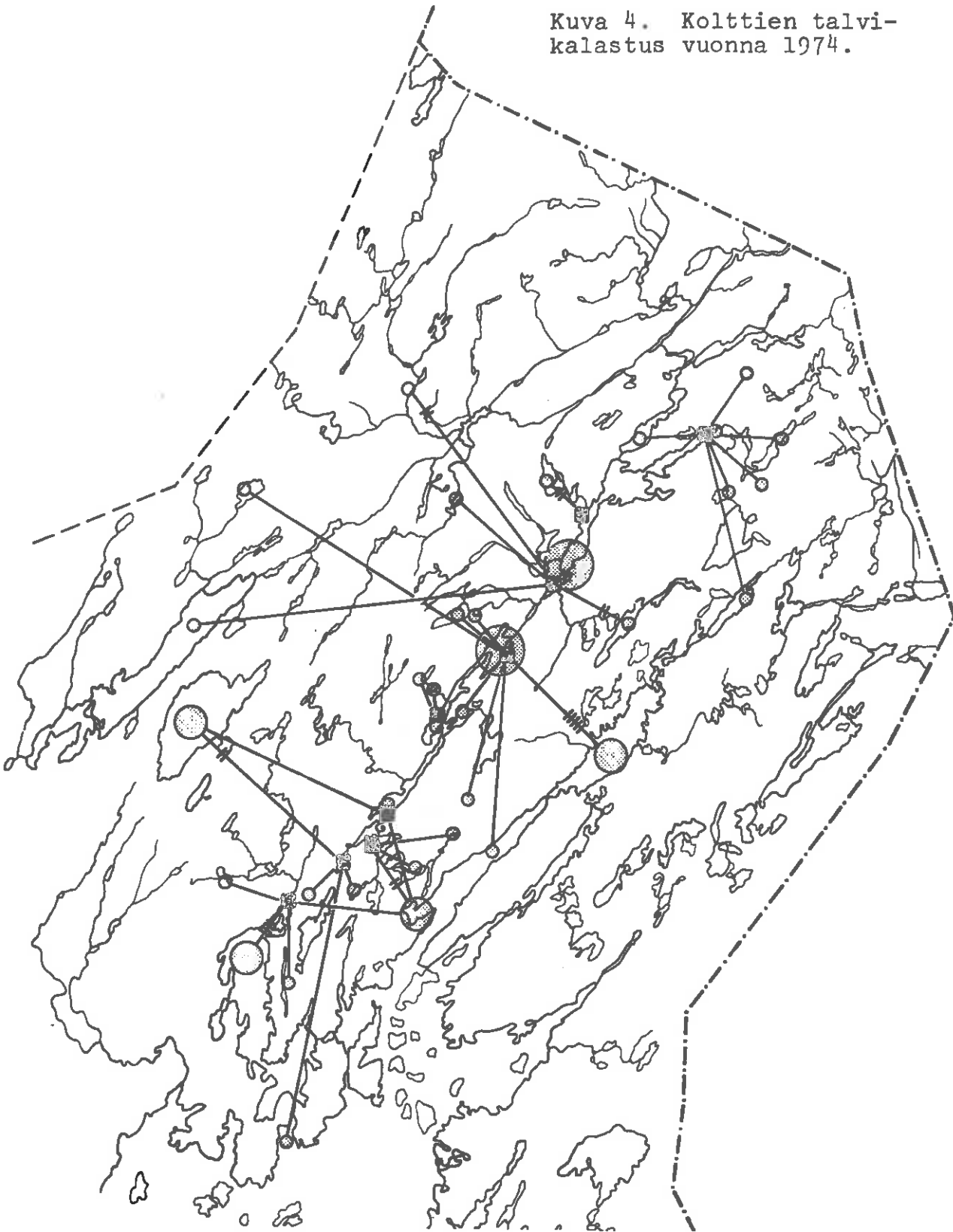
Kuva 2. Uudistiloille nimetyt vedet kolтта-alueella.

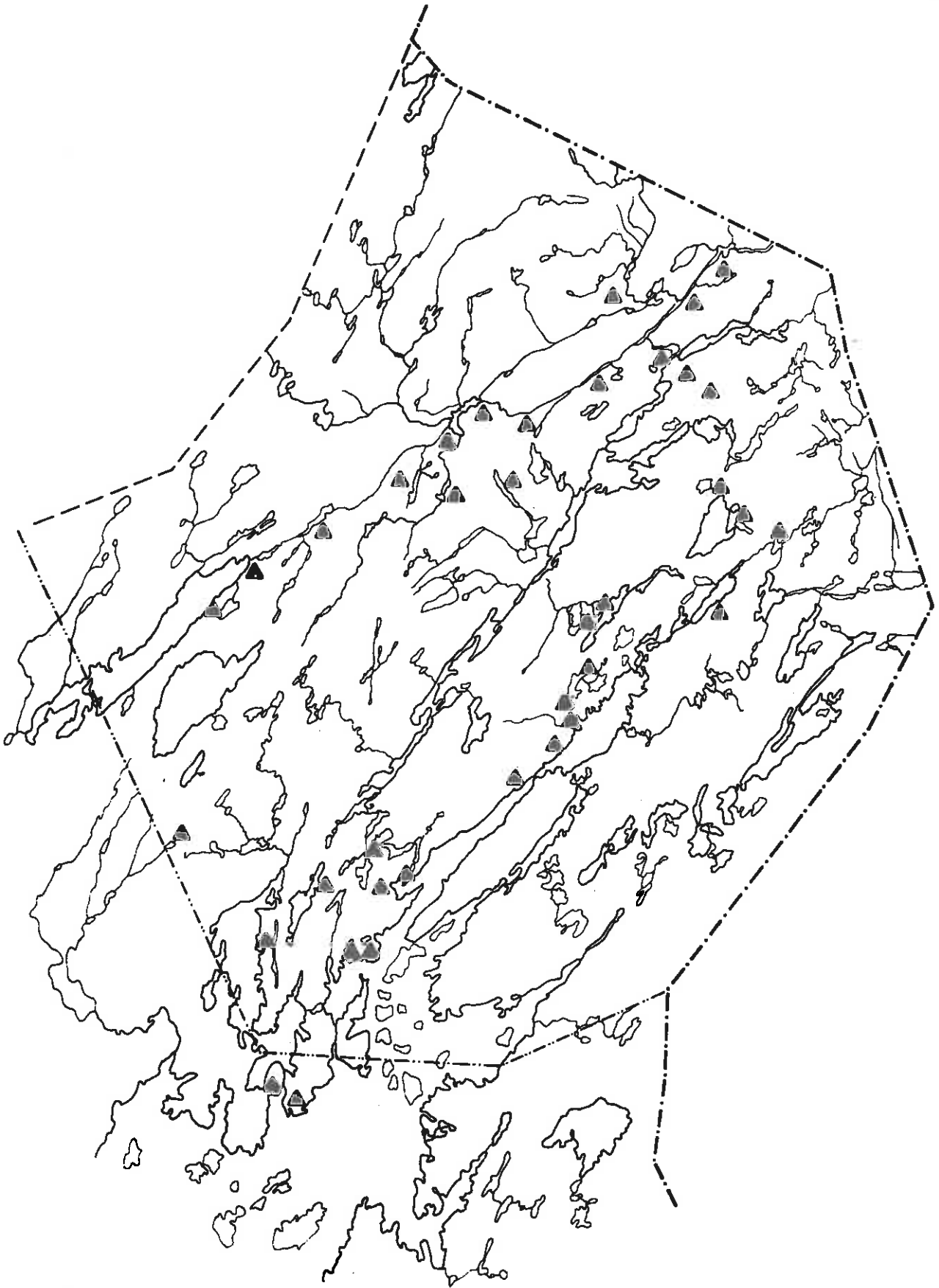

Kuva 3. Kolttien kesäkalastus vuonna 1974.

Kuva 4. Kolttien talvi-
kalastus vuonna 1974.

Kuva 5. Kolttien kalamajat.

pariksi kalastamatta. Järvestä kalastettiin joskus kalat hyvin vähiin, minkä jälkeen järvi jätettiin rauhaan niin pitkäksi ajaksi, että uusi pyyntikelpoinen kalakanta ehti muodostua (TANNER 1929). Sevettijärvellä oli tällainen säännöllinen kalavesien vaihtaminen harvinaista ilmeisesti lähinnä kalavesien vähälukuisuuden vuoksi. Vain yksi ruokakunta vaihtoi säännöllisesti kalavesiään vanhan kiertoperinteen mukaisesti. Kolttaruokakunnista 70 % kalasti vuosittain samoissa järvissä. Yli puolet ruokakunnista kalasti vain kahdessa tai kolmessa järvessä tai joessa.

Yksikään kolttaruokakunta ei kalastanut pelkästään talvella ja vain muutamana kuukautena kalastaneet ruokakunnat kalastivat avoveden aikana. Kalastus oli intensiivisintä keväällä ja syksyllä - huhti-kesäkuussa ja elo-marraskuussa, jolloin on siiankalastuksen aika. Tiettyinä kuukautena kalastaneiden ruokakuntien määrä oli suurin avoveden aikana (kuva 6).

Kulku kalastuspaikoille tapahtui kesäisin tavallisesti kävelen tai veneellä. Usein jouduttiin käyttämään kumpaakin kulkutapaa. Yksikään kolttaruokakunta ei enää käyttänyt kantoporoja tavaroiden kuljettamiseen. Koltat eivät myöskään käyttäneet tilauslentokonetta kalamatkoillaan (liite 3).

4.3 Pyydykset ja muu kalastukseen liittyvä omaisuus

4.3.1 Omaisuuden lukumäärä, kunto ja käyttö

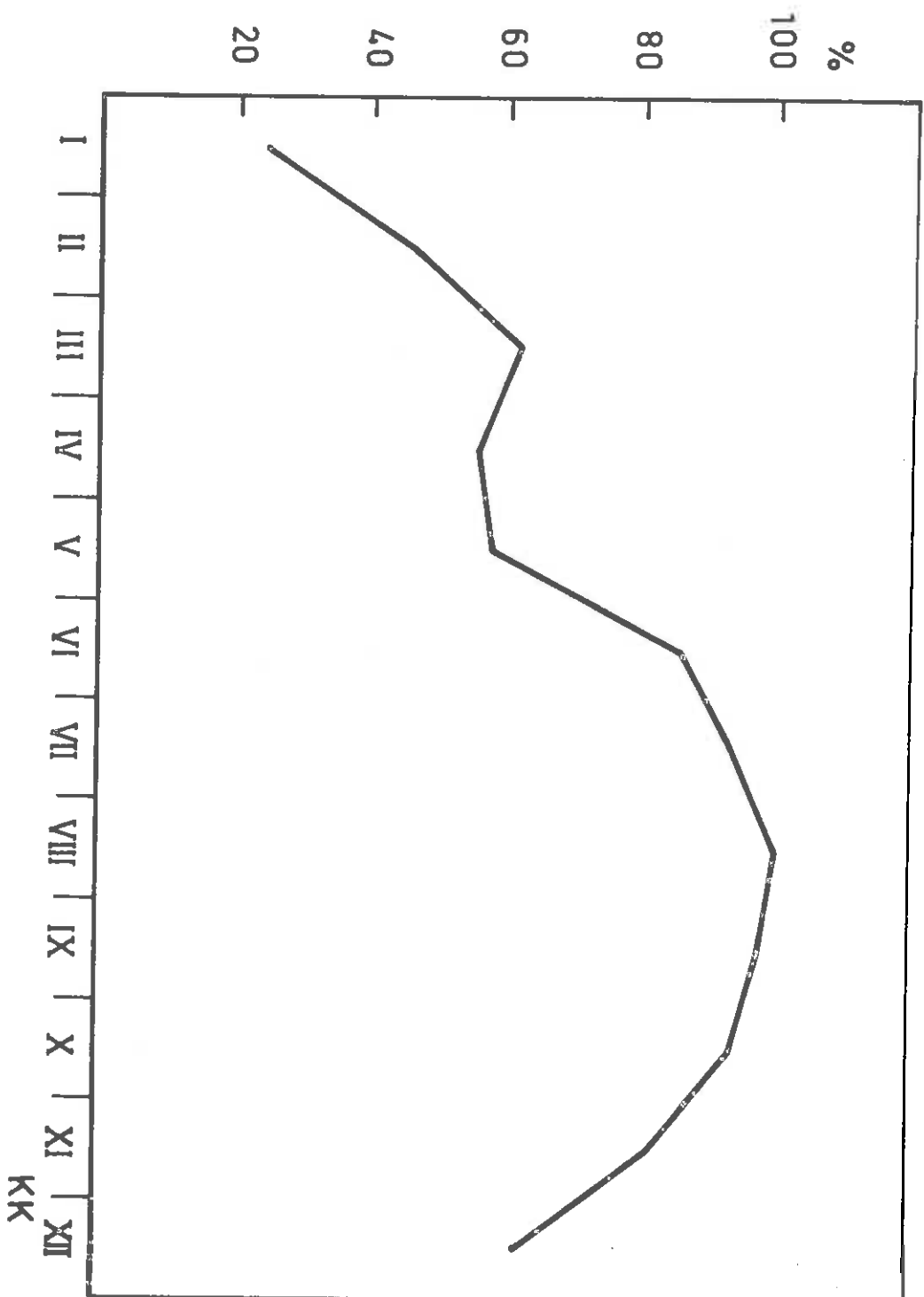
4.3.1.1 Nuotat

Kolttaväestöllä oli 17 nuotta, joista viisi eli 29 % oli hankittu vuosina 1970-1974. Nuotista oli kunnoltaan hyviä 59 %, keskinkertaisia 12 % ja huonoja 29 %. Valmistusmateriaaliltaan oli nuotista 59 % kokonaan puuvillaa ja 12 % kokonaan nailonia. Lopuissa oli nuotan perä nailonista, mutta siulat puuvillasta.

Vanhatkin nuotat pidettiin pyyntikunnossa korjaamalla. Nuottien perän silmäkoko vaihteli välillä 14-28 mm. Neljän nuotan perä oli 27 tai 28 mm ja muiden 20 mm tai sen alle.

4.3.1.2 Verkot

Kolttaväestöllä oli yhteensä 1 174 verkkoa, joista 43 kappaletta lohiverkkoja ja 37 kappaletta pumpuliverkkoja. Verkoista oli

Kuva 6. Kolttien kalastusaktiiviteetti vuonna 1974. Luku ilmaisee, kuinka monta prosenttia ruokakunnista kalasti ko. kuukauden aikana.

39 % hyväkuntoisia, 52 % keskinkertaisessa kunnossa sekä 9 % huonossa kunnossa. Nailonverkoista oli 85 % hankittu vuosina 1970-1974, lohiverkoista 81 % ja pumpuliverkoista ei ainuttakaan. Lohiverkkojen silmäkoko oli pääasiassa 60-70 mm. Muun kalan pyynnissä käytettiin valtaosin 30-45 mm:n verkkoja. Alle 30 mm:n verkkoja ei juuri käytetty ja 50-60 mm:n verkkoja käytettiin jonkin verran.

4.3.1.3 Veneet

Veneitä oli yhteensä 143 kappaletta. Niistä oli tehty itse 37 % (53 kpl) ja ostettu 63 % (90 kpl). Vuosina 1970-1974 oli itse tehdyistä veneistä valmistettu 11 % sekä ostetuista hankittu 30 %.

Kolttaruokakuntien veneiden määrä on esitetty taulukossa 6. Jos ruokakunnalla oli useita veneitä, olivat ne tavallisesti eri järvillä. Nuottakalastusta harjoittaneet ruokakunnat tarvitsivat kuitenkin kaksi venettä nuottausjärvellä.

Taulukko 6. Veneiden lukumäärä kolttaruokakunnassa.

Veneitä kpl	Ruokakuntia	
	kpl	%
1	9	18
2	14	28
3	13	26
4	6	12
5	6	12
6	1	2
7	<u>1</u>	<u>2</u>
	50	100

4.3.1.4 Perämoottorit

Perämoottoreita oli yhteensä 36 kappaletta. Vuosina 1970-1974 niistä oli hankittu 53 %. Kalastuksen ohella käytettiin perämoottoreita myös marjastus- ja sienestysmatkoilla. Kolttaruokakunnista 38 % oli kokonaan ilman perämoottoria. Ruokakunnista 54 %:lla oli yksi, 6 %:lla kaksi ja 2 %:lla kolme perämoottoria.

4.3.1.5 Moottorikelkat

Moottorikelkkoja oli 44 kappaletta. Käytössä olleista moottorikelkoista oli 80 % hankittu vuosina 1970-1974. Kolttaruokakunnista 64 %:lla oli yksi moottorikelkka, 12 %:lla kaksi ja 24 % oli ilman moottorikelkkaa.

Moottorikelkkoja käytettiin varsinkin puiden kuljetukseen sekä apuvälineenä kalastuksessa ja poronhoidossa (taulukko 7). Lisäksi moottorikelkkoja käytettiin työ- ja kauppamatkoihin, huviajeluun ja metsästykseseen, mutta paljon vähemmän kuin ensiksi mainittuihin tarkoituksiin.

Moottorikelkan kahdelle tärkeimmälle käyttötarkoitukselle annettiin punnusarvo siten, että tärkeimmän käyttötarkoituksen punnusarvo oli kaksi kertaa suurempi kuin toiseksi tärkeimmän. Näin laskettaessa tuli kalastuksen osalle moottorikelkan käytöstä kolmasosa.

Taulukko 7. Moottorikelkan tärkeimmät käyttötarkoitukset. Luvut ruokakuntien määriä.

Käyttötarkoitus	Tärkein	Toiseksi tärkein
Puiden kuljetus	17	13
Kalastus	11	19
Poronhoito	11	2

4.3.1.6 Kalamajat

Kolttaväestöllä oli 31 hirrestä rakennettua kalamajaa, joiden keskimääräinen pinta-ala oli 13 m². Niistä oli 26 % (8 kpl) rakennettu itse. Vuosina 1970-1974 oli hirsimajoista rakennettu 23 % (7 kpl).

Laudasta rakennettuja kalamajoja oli kuusi ja niiden keskimääräinen pinta-ala oli 11 m². Majoista oli 67 % (4 kpl) rakennettu vuosina 1970-1974.

Ilman kalamajaa oli 35 % kolttaruokakunnista, kun taas 12 %:lla oli kaksi kalamajaa. Turvemajoja koltilla oli vain yksi ja kotia kaksi.

4.3.1.7 Pyydys- ja venesuoijat sekä kalakellarit

Vain yhdellä kolttaruokakunnalla oli venesuoja. Pyydyssuojia

oli noin kolmanneksella ja kalakellareita noin neljänneksellä ruokakunnista. Pyydyssuojat olivat avokatoksia, aittoja tai jalka-aittoja. Kalakellarit oli tehty puusta, betonista tai turpeesta.

4.3.1.8 Muut välineet

Kolttaruokakunnilla oli 25 virveliä, minkä lisäksi yhdessä ruokakunnassa oli lohiperhokalastusvälineet. Nailonrysiä oli yksi, katiskoita kuusi sekä pitkäsiimoja kaksi. Pilkkivälineitä oli 38:ssa ruokakunnassa.

4.3.2 Pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden arvon laskentaperusteet ja arvo

Pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden nykyarvo 1.1.1974 on laskettu suorittamalla esineen ilmoitetusta hankintahinnasta poisto esineen käyttöiän perusteella. Poisto suoritettiin käyttämällä PURASEN työtovereineen (1976) esittämää poistotaulukkoa (taulukko 8). Verkkojen osalta poistoprosentti muutettiin paremmin kolttala-alueen oloja vastaavaksi. Esineen arvo muutettiin vuoden 1974 hintatasoon tukkuhintaindeksin avulla lasketulla markan arvon muutuskertoimella (taulukko 9).

Kolttaväestön pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden nykyarvo 1.1.1974 on esitetty taulukossa 10. Moottorikelkkojen kohdalla on esitetty vain kalastuksen osalle tuleva arvo, kun painotus moottorikelkan eri käyttömuotojen kesken on suoritettu kappaleessa 3.1.5. esitetyllä tavalla. Moottorikelkkojen ikärakenteesta johtuen niistä aiheutuneet kustannukset keskittyvät I-ryhmässä vuoden 1974 aikana suoritettuihin hankintoihin ja muuttuviin kustannuksiin, mikä selittää alhaisen nykyarvon. Sama koskee myös III-ryhmän moottorikelkkoja.

Taulukossa 11 on esitetty pyydykset ja muu kalastukseen liittyvä omaisuus, joka on hankittu vuonna 1974. Vuonna 1974 hankittiin verkkoja vähemmän kuin parina sitä edeltävänä vuotena.

Lisättäessä kolttaväestön kalastukseen 1.1.1974 sijoittamaan pääomaan vuoden 1974 hankinnat, saadaan kolttien kalastukseen sijoittama pääoma 31.12.1974 (taulukko 12). Pyydyks- ja venesuojat sekä kalakellarit on jouduttu jättämään laskelmien ulkopuolelle riittävän selkeiden laskentaperusteiden puuttumisen vuoksi.

Taulukko 8. Poistojen suorittaminen esineen käyttöiän perusteella. Luvut ilmaisevat, kuinka monta prosenttia esineen arvo oli 1.1.1974 sen jälleenhankintahinnasta (PURASEN et al. 1976 mukaan).

Kalastus- välineen hankinta vuosi	Verkot	Nuotat	Moottori- kelkka,perä- moottorit ja virvelit	Puu- veneet	Puiset raken- nukset
1974	100 ¹⁾	100 ²⁾	100	100	100
1973	85	85	90	80	95
1972	66.7	70	80	60	90
1971	33.3	55	70	40	85
1970	10	40	60	20	80
1969	10	25	50	10	75
1968	10	10	40	10	70
1967		10	30	10	65
1966		10	20	10	60
1965		10	10	10	55
1964		10	10	10	50
1963		10	10	10	45
1962		10	10	10	40
1961		10	10	10	35
1960		10	10	10	30
1959		10	10	10	25
1958		10	10	10	20
1957		10	10	10	15
1956		10	10	10	10

1) PURANEN et al. 1976.

2) Muutettu kolttala-alueen oloja vastaavaksi.

Taulukko 9. Tukkuhintaindeksin avulla lasketut markan arvon muutoskertoimet. 1974= 100. KOP:n kuukausikatsaus 4-5 1975.

1974	100.0	1964	219.0
1973	124.4	1963	235.7
1972	146.4	1962	2.44
1971	158.7	1961	2.48
1970	166.7	1960	2.49
1969	173.7	1959	2.59
1968	180.0	1958	2.61
1967	199.6	1957	2.81
1966	205.4	1956	3.06
1965	209.7		

Taulukko 10. Kolttaväestön pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden nykyarvo 1.1.1974.

	I		II		III		Yhteensä		Osuus %
	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	
Nuotta	11	10819	3	5137	3	1975	17	17931	8
Verkko	525	25972	233	11247	263	12390	1021	49609	21
Vene	71	13666	26	5815	39	12706	136	32187	14
Perämoottori	17	6371	6	2998	10	4126	33	13495	6
Moottorikelkka ^{x)}	11	2552	7	14709	7	952	25	18213	8
Kalamaja	18	39284	9	27711	9	30851	36	97846	42
Muut välineet		<u>859</u>		<u>933</u>		<u>743</u>		<u>2535</u>	<u>1</u>
Yhteensä		99523		68550		63743		231816	100
Osuus %		43		30		27		100	
Ruokakuntaa kohti		4327		5713		4250		4636	

x) kalastuksen osalle tuleva arvo

Taulukko 11. Kolttaväestön pyydykset ja muu kalastukseen liittyvä omaisuus, joka on hankittu vuonna 1974.

	I		II		III		Yhteensä		Osuus %
	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	
Nuotta	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Verkko	82	7410	34	3120	37	3680	153	14210	22
Vene	4	3325	2	1100	1	800	7	5225	8
Perämoottori	2	2150	-	-	1	1150	3	3300	5
Moottorikelkka x)	11	24500	4	5267	4	8033	19	37800	58
Kalamaja	-	-	1	3000	-	-	1	3000	5
Muut välineet		<u>1150</u>		<u>-</u>		<u>-</u>		<u>1150</u>	<u>2</u>
Yhteensä		38535		12487		13663		64685	100
Osuus %		60		19		21		100	
Ruokakuntaa kohti		1675		1041		911		1294	

x) kalastuksen osalle tuleva arvo

Taulukko 12. Kolttaväestön kalastukseen sijoittama pääoma 31.12.1974.

	I		II		III		Yhteensä		Osuus %
	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	kpl	mk	
Nuotta	11	10819	3	5137	3	1975	17	17931	6
Verkko	607	33382	267	14367	300	16070	1174	63819	21
Vene	75	16991	28	6915	40	13506	143	37412	13
Perämoottori	19	8521	6	2998	11	5276	36	16795	6
Moottorikelkka x)	22	27052	11	19976	11	8985	44	56013	19
Kalamaja	18	39284	10	30711	9	30851	37	100846	34
Muut välineet		<u>2009</u>		<u>933</u>		<u>743</u>		<u>3685</u>	<u>1</u>
Yhteensä		138058		81037		77406		296501	100
Osuus %		47		27		26		100	
Ruokakuntaa kohti		6003		6753		5160		5930	

x) kalastuksen osalle tuleva arvo

4.4 Kalastuksesta eri alueilla ja saatu saalis

Seuraavassa tarkastelussa ei kolttien pilkillä, uistimella tai perholla saamaa saalista ole yleensä esitetty erikseen, vaan se sisältyy verkkosaaliiseen. Mainituilla pyydyksillä saatu saalis oli nimittäin vain 1 % kolttien kokonaissaaliista, joka on esitetty taulukossa 13.

Taulukko 13. Kolttaväestön kokonaissaalis koltta-alueelta vuonna 1974 kalalajeittain (kg).

	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Kesäkalastus	945	359	8499	1579	307	3223	14912	73
Talvikalastus	<u>0</u>	<u>109</u>	<u>3109</u>	<u>555</u>	<u>195</u>	<u>1543</u>	<u>5511</u>	<u>27</u>
Yhteensä	945	468	11608	2134	502	4766	20423	100
Osuus %	5	2	57	11	2	23	100	

4.4.1 Sevettijärven vesistöalue

Vuonna 1974 kalasti Sevettijärven vesistöalueella 43 kolttaruokakuntaa. Näistä kalasti 24 sekä kesällä että talvella, 18 vain kesällä ja yksi ruokakunta vain talvella. Kolttaväestöllä oli tällä vesistöalueella 42 kalastuskohdetta. Kalastus keskittyi kuitenkin kolttatilojen ympäröimiin vesiin.

Saaliista saatiin 85 % verkolla ja 15 % nuotalla. Paatsjoen vesistöalueeseen kuuluvaa Inarinjärveä ja Nitsijärveä lukuunottamatta ei kolttaväestö harjoittanut nuottausta muualla kuin Sevettijärven reitin vesissä. Nuotalla kalastettiin etupäässä vakituisen asunnon lähellä eikä nuottaa yleensä siirretty järveltä toiselle. Nuotan perän silmäkoko oli Kuosnajärvessä 20 mm, Mikhali-järvessä 20 ja 27 mm, Nilijärvessä 18 mm, Rautaperäjärvessä 14, 15 ja 18 mm, Saitajärvessä 18 ja 28 mm, Syrjäpuolijärvessä 20 mm sekä Välijärvessä 27 mm. Sevettijärven reitillä kalastettiin yhteensä 13 nuotalla.

Sevettijärven vesistöalueen yleisin saaliskala oli siika. Seuraavaksi runsaiten saatiin haukea, harjusta ja ahventa (taulukko 14).

Taulukko 14. Kolttaväestön kalansaalis (kg) Sevettijärven vesistöalueelta vuonna 1974.

	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Kesäkalastus								
Verkko	0	146	3392	692	206	1558	5994	
Nuotta	<u>0</u>	<u>5</u>	<u>1220</u>	<u>10</u>	<u>10</u>	<u>105</u>	<u>1350</u>	
Yhteensä	0	151	4612	702	216	1663	7344	82
Talvikalastus								
Verkko	0	17	940	179	31	465	1632	18
Yhteensä	0	168	5552	881	247	2128	8976	100
Osuus %	0	<2	62	10	>2	24	100	

4.4.2 Näätämöjoki

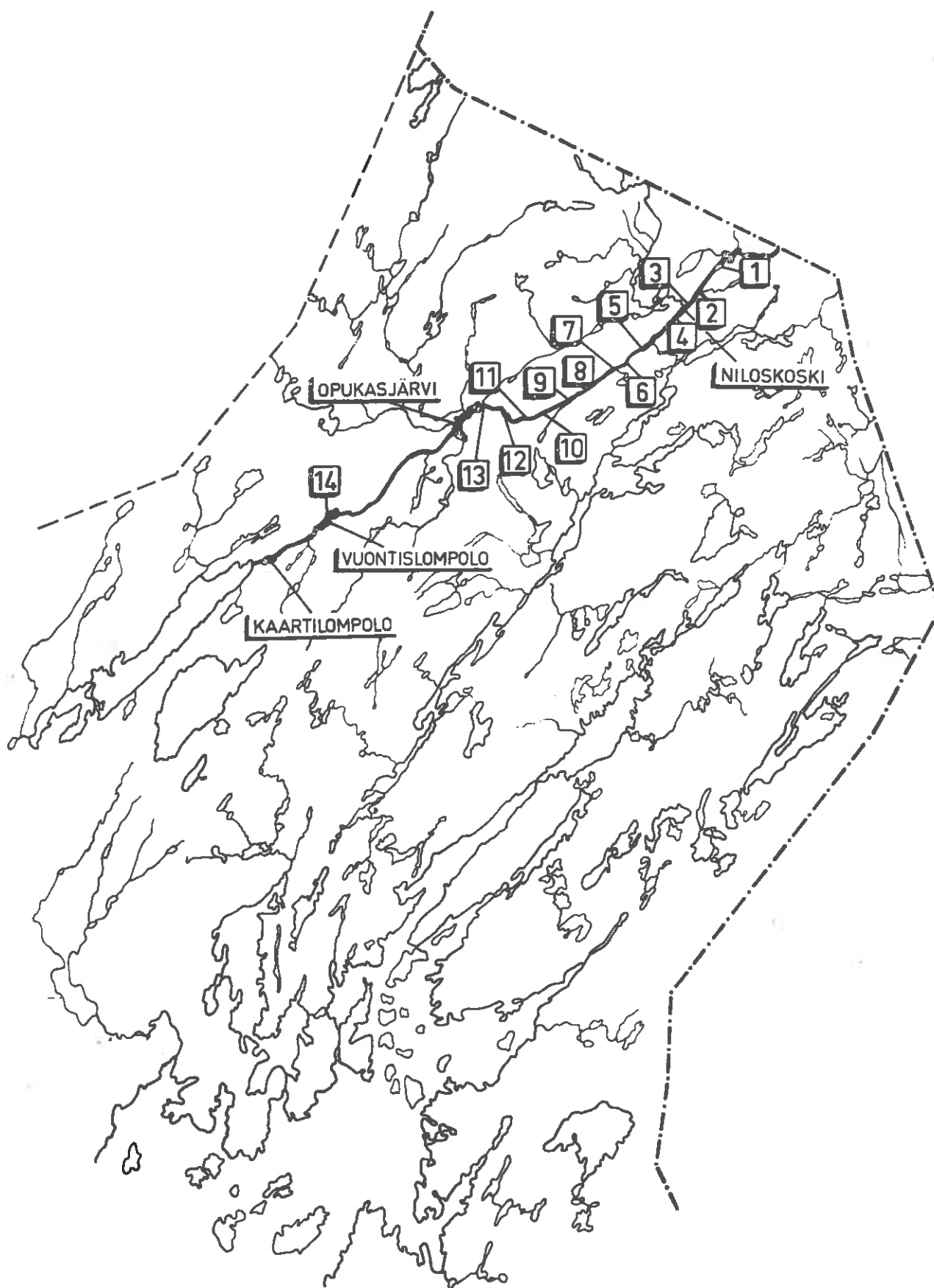
Näätämöjoella kalasti vuonna 1974 17 kolttaruokakuntaa, joista yksi jäi saaliitta. Poikkeuksellisesti ei yksi tavallisesti Kaartilompolossa kalastava ruokakunta kalastanut lainkaan Näätämöjoella mainittuna vuonna.

Näätämöjoessa kalastettiin kesällä. Kalastus keskittyi pääasiassa kuvassa 7 esitettyihin paikkoihin. Kalastuspaikkakohtainen saalis selviää taulukosta 17.

Saaliista saatiin 91 % verkolla ja loput uistimella tai perholla. Lohi oli runsain ja siika oli toiseksi runsain saaliskala. Hauki, taimen, harjus ja made olivat suunnilleen yhtä yleisiä saaliin joukossa (taulukko 15).

Taulukko 15. Kolttaväestön kalansaalis (kg) Näätämöjoesta vuonna 1974.

	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Verkko	826	35	215	36	0	155	1267	91
Uistin tai perho	119	3	0	1	0	0	123	9
Yhteensä	<u>945</u>	<u>38</u>	<u>215</u>	<u>37</u>	<u>0</u>	<u>155</u>	<u>1390</u>	<u>100</u>
Osuus %	68	3	15	3	0	11	100	

Kuva 7. Kolttaruokakuntien kalastuspaikat Näämõjoe-
la vuonna 1974. Katso taulukko 17.

Kolme Näättämojoella kalastaneista ruokakunnista myi kalaa (taulukko 16). Näättämojoesta pyydetyn kalan osuus koko kolttaväestön kalanmyyntituloista oli 40 %, mutta myydystä kalamäärästä 14 %. Kalan myyntiä käsitellään tarkemmin luvussa 5.1.

Taulukko 16. Näättämojoella kalastaneiden kolttaruokakuntien kalan myynti vuonna 1974.

Ruokakunta	Myyty kalalaji	Hinta mk/kg	Myyty määrä kg	Myyntitulo mk	Näättämojoen osuus ruokakunnan kalanmyyntitulosta
1.	Lohi	25	180	4 500	100 %
2.	"	25	10	250	25 %
3.	"	22	<u>50</u>	<u>1 100</u>	55 %
Yhteensä			240	5 850	

Taulukko 17. Kolttaruokakuntien (16 ruokakuntaa) saalis (kg) Näättämojoesta vuonna 1974.

Kalastuspaikka ¹⁾	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Muut ²⁾	Yhteensä
1.	9	-	-	-	-	9
2.	35	10	-	-	-	45
3.	35	-	5	-	5	45
4.	200	-	-	-	-	200
5.	30	-	-	-	-	30
6.	200	5	50	-	20	275
7.	127	12	-	1	-	140
8.	80	-	10	-	-	90
9.	18	-	-	-	-	18
10.	10	-	-	5	5	20
11.	21	1	-	-	-	22
12.	16	-	-	-	-	16
13.	144	5	50	6	75	280
14.	<u>20</u>	<u>5</u>	<u>100</u>	<u>25</u>	<u>50</u>	<u>200</u>
Yhteensä	945	38	215	37	155	1 390

1) Katso kuva 7.

2) Hauki, ahven ja made

4.4.3 Näätämöjoen sivuvesistöt

Vuonna 1974 kalasti 11 kolttaruokakuntaa Näätämöjokeen laskevassa järvessä tai joessa. Vain yksi ruokakunta kalasti sekä kesällä että talvella, kuusi vain kesällä sekä neljä ainoastaan talvella. Kalastuskohteita oli yhteensä kahdeksan, joista saaliin puolesta tärkeimmät olivat Aulislompolo, Harrijärvi, Silisjoki ja Iijärvi.

Saalis pyydettiin etupäässä verkolla. Talvella saatiin lähes yhtä paljon kalaa kuin kesällä. Näätämöjoen sivuvesistöt ovatkin joidenkin ruokakuntien erityisiä talvikalastusalueita.

Siika oli yleisin saaliskala. Päin vastoin kuin Sevettijärven vesistöissä, saaliissa esiintyi harjusta haukea runsaammin (taulukko 18).

Taulukko 18. Kolttaväestön kalansaalis (kg) Näätämöjoen sivuvesistöistä vuonna 1974.

	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Kesäkalastus								
Verkko	0	12	270	358	5	235	880	51
Talvikalastus								
Verkko	0	5	380	172	5	288	850	49
Yhteensä	0	17	650	530	10	523	1730	100
Osuus %	0	1	37	31	1	30	100	

4.4.4 Paatsjoen vesistöalue

Paatsjoen vesistöalueella kalasti 21 kolttaruokakuntaa v. 1974. Näistä 14 kalasti sekä kesällä että talvella, neljä vain kesällä ja kolme vain talvella. Kalastuskohteita kolttaväestöllä oli tällä vesistöalueella 15, joista Inarinjärvi ja Nitsijärvi olivat tärkeimmät. Inarinjärven kalataloudellinen merkitys on tosin vähentynyt säännöstelyn vaikutuksesta (TOIVONEN 1966, 1972) ja säännöstely lienee vaikuttanut myös Nitsijärven kalastoon (kts. luku 7.3.).

Inarinjärvellä ja Nitsijärvellä harjoitettiin nuottausta, mutta nuotalla saatu saalis oli pienempi kuin Sevettijärven reitillä. Nuotan perän silmäkoko oli Inarinjärvellä 14 mm ja Nitsijärvellä 16 ja 27 mm. Koltat kalastivat Paatsjoen vesistöalueella

v. 1974 yhteensä neljällä nuotalla, joista kolme oli Nitsijärvellä. Saaliista saatiin 12 % nuotalla ja 88 % verkolla. Siika, hauki, harjus, ahven ja nieriä olivat yleisimmät saalislajit (taulukko 19).

Taulukko 19. Sevettijärven kolttaväestön kalansaalis (kg) Paatsjoen vesistöalueelta vuonna 1974.

	Lohi	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Kesäkalastus								
Verkko	0	50	2458	407	56	1053	4024	
Nuotta	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>935</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>935</u>	
Yhteensä	0	50	3393	407	56	1053	4959	63
Talvikalastus								
Verkko	0	65	1787	199	139	750	2940	37
Yhteensä	0	115	5180	606	195	1803	7899	100
Osuus %	0	1	66	8	2	23	100	

Sevettijärven kolttien saalis Inarinjärven eri osista on esitetty taulukossa 20. Inarinjärven saaliista saatiin kesällä 63 % ja talvella 37 %. Naattivuonossa kalastaneista kolttaruokakunnista kalasti yksi sekä kesällä että talvella, yksi vain kesällä sekä kaksi ainoastaan talvella. Suolisvuonossa kalastaneista ruokakunnista kalasti toinen sekä kesällä että talvella ja toinen vain kesällä. Sevettijärven kolttien osuus Inarinjärvestä v. 1974 saadusta 163,2 tonnin saaliista (TUUNAINEN et al. 1976) oli alle 2 %.

4.4.5 Uutuanjoen vesistöalue

Uutuanjoen vesistöalueella kalasti v. 1974 neljä kolttaruokakuntaa. Näistä yksi kalasti sekä kesällä että talvella ja kolme vain kesällä. Kalastuskohteita kolttaruokakunnilla oli tällä vesistöalueella seitsemän, joista saaliin puolesta tärkeimmät olivat Porijärvi, Tuulisjärvi ja Rovijärvi. Kalastus tapahtui verkolla ja saaliista saatiin 79 % kesällä ja loput talvella. Syynä pieneen saaliiseen oli vähäinen kalastus, joka johtui vesistöalueen syrjäisestä sijainnista. Yleisimmät saaliskalat olivat taimen, hauki, harjus, ahven ja nieriä (taulukko 21).

Taulukko 20. Sevettijärven kolttaväestön kalansaalis (kg)
Inarinjärven eri osista vuonna 1974.
rk= ruokakunta.

		Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yhteensä
Kallovuono 1 rk	Kesä	0	0	0	0	0	0
	Talvi	5	30	1	2	10	48
Koskivuono 1 rk	Kesä	0	150	10	10	0	170
	Talvi	0	0	0	0	0	0
Naittivuono 4 rk	Kesä	0	350	0	0	20	370
	Talvi	10	325	0	70	240	645
Pahtaniemi 1 rk	Kesä	5	100	0	5	10	120
	Talvi	0	0	0	0	0	0
Suolisvuono 2 rk	Kesä	6	680	10	20	30	746
	Talvi	0	200	0	0	0	200
Inari 1 rk (paikka tarkenmin määrittämättä)	Kesä	0	170	8	8	16	202
	Talvi	0	30	2	2	4	38
Kesä		11	1450	28	43	76	1608
Talvi		15	585	3	74	254	931
Yhteensä		26	2035	31	117	330	2539

Taulukko 21. Kolttaväestön kalansaalis (kg) Uutuanjoen
vesistöalueelta vuonna 1974.

	Taimen	Siika	Harjus	Nieriä	Muut	Yht.	Osuus %
Kesäkalastus Verkko	108	9	75	30	117	339	79
Talvikalastus Verkko	22	2	5	20	40	89	21
Yhteensä	130	11	80	50	157	428	100
Osuus %	30	2	19	12	37	100	

4.4.6 Paikallisen väestön saalis Sevettijärven kolttalaueelta

Kolttalaueella asuvien ja haastateltujen muiden saamelaisruokakuntien (7 kpl) ja suomalaisruokakuntien (4 kpl) kolttalaueelta v. 1974 saama saalis on esitetty taulukossa 22. Koltat sekä muut saamelais- ja suomalaisruokakunnat saivat v. 1974 yhteensä 25 000 kg kalaa kolttalaueelta.

Taulukko 22. Paikallisen väestön Sevettijärven kolttalaueelta vuonna 1974 saama saalis (kg) vesistöalueittain.

	Koltat	Osuus %	Muut saamelaiset & suomalaiset	Osuus %	Yht.	Osuus %
Sevettijärven vesistöalue	8 976	44	994	22	9 970	40
Näätämöjoki	1 390	7	-		1 390	6
Näätämöjoen sivuvesistöt	1 730	8	660	14	2 390	9
Paatsjoen vesistöalue	7 899	39	2 771	60	10 670	43
Uutuanjoen vesistöalue	428	2	192	4	620	2
Yhteensä	<u>20 423</u>	<u>100</u>	<u>4 617</u>	<u>100</u>	<u>25 040</u>	<u>100</u>
Osuus %	82		18		100	
kg/ruokakunta	409		420		411	

Kolttien saaliista saatiin 83 % Sevettijärven ja Paatsjoen vesistöalueelta. Näätämöjoen merkitys kolttien kalastukselle on suuri sen osuutta kuvaavasta pienestä prosenttiluvusta huolimatta. Lähes 70 % Näätämöjoen saaliista oli nimittäin lohta.

Keskimääräinen saalis kolttaruokakuntaa kohti oli 409 kg. Keskimääräinen ruokakuntaakohtainen saalis oli I-ryhmässä 489 kg, II-ryhmässä 337 kg ja III-ryhmässä 343 kg (taulukko 23).

4.4.7 Saalis eri pyyntitavoilla

Kolttaväestön saalis v. 1974 eri pyyntitavoilla on esitetty taulukossa 23. Saaliista saatiin 88 % verkolla, 11 % nuotalla, 0.5 % pilkillä, 0.4 % uistimella ja 0.1 % perholla.

Verkkosaalis ruokakuntaa kohti vuodessa oli I-ryhmässä 1.6 kertaa suurempi kuin molemmissa muissa ryhmissä. Saalis verkkoa

kohti vuodessa oli I-ryhmässä 1.3 kertaa suurempi kuin ryhmässä II ja 1.2 kertaa suurempi kuin ryhmässä III. Kalastukseen käytettiin eniten aikaa juuri ryhmässä I.

Nuottakalastus keskittyi kesäkuukausille, joiden aikana saatiin koko nuottasaalis. Perholla, pilkillä tai uistimella saatu saalis oli 1 % kolttaväestön koko saaliista. Näiden kalastusmuotojen saalis ilmeisesti ilmoitettiin todellista pienemmäksi.

Taulukko 23. Kolttaväestön saalis eri pyyntitavoilla vuonna 1974. rk= ruokakunta, h= henkilöä.

	I 23 rk 150 h	II 12 rk 77 h	III 15 rk 78 h	Yhteensä tai keskimäärin 50 rk 305 h	Osuus %
Verkkokalastus saalis kg	10 276	3 440	4 189	17 905	88
verkkoja kpl/rk	26.4	22.3	20.0	23.5	
saalis kg/rk/vuosi	446.8	286.7	279.3	358.1	
saalis kg/verkko/vuosi	16.9	12.9	14.0	15.3	
Nuottakalastus saalis kg	920	440	925	2 285	11
nuottia kpl/rk	0.47	0.25	0.20	0.34	
saalis kg/nuotta/vuosi	83.6	146.7	308.3	134.4	
Perhokalastus	30	0	0	30	0.1
Pilkkikalastus	10	100	0	110	0.5
Uistinkalastus	6	60	27	93	0.4
Yhteensä kg	11 242	4 040	5 141	20 423	100
kg/rk	488.8	336.7	342.7	408.5	

4.4.8 Kalastusintensiteetti ja verkkoyksikkösaaliit

Kalastusintensiteetti ja verkkoyksikkösaaliit oli mahdollista laskea suuntaa antavasti niistä kymmenestä järvestä, joista saatiin suurin saalis vuonna 1974. Kalastusviikolla tarkoitetaan tässä seitsemän päivän jaksoa, jonka aikana verkot ovat olleet koko ajan pyynnissä ja se ilmaisee siten kalastusintensiteetin. Verkkoyksikkösaalista laskettaessa on verkkojen lukumääränä käytetty kalastajan hallussa olleiden verkkojen määrää. Verkkosaaliiseen sisältyy joissakin tapauksissa myös perho-, pilkki- ja uistinsaalis. Tällä ei ole tulosten kannalta merkitystä. Eniten kalastusviikkoja kertyi koltta-asutuksen ympäröimissä järvissä, kuten Sevetti-, Mikkali-, Rautaperä-, Kirakka- ja Nitsijärvessä (taulukko 24).

Taulukko 24. Kalastusintensiteetti saaliiltaan kymmenessä suurimmassa koltta-alueen järvessä vuonna 1974. Lukuihin sisältyvät kaikki haastatellut.

	Verkko- saalis kg	Kalastus- viikkoja	Verkkoja	Kalastaneita ruokakuntia
Sevettijärven vesistöalue				
Mihkäljärvi	283	177	180	5
Rautaperäjärvi	664	173	210	9
Sevettijärvi	1 814	370	390	17
Kirakkajärvi	734	200	150	6
Näätämöjoki pääuoma	1 267	129	70	17
Näätämöjoen sivuvesistöt Aulislompolo	700	26	60	2
Paatsjoen vesistöalue				
Inarinjärvi	3 084	126	410	13
Nitsijärvi	3 098	284	370	10
Paudujärvi	940	28	40	4
Suolisjärvi	696	27	90	6

Taulukko 25. Verkkoyksikkösaalis saaliiltaan kymmenessä suurimmassa koltta-alueen järvessä vuonna 1974. Lukuihin sisältyvät kaikki haastatellut.

	kalastus- viikko	kg/ verkko	kalastus- viikko · verkko
Sevettijärven vesistöalue			
Mihkäljärvi	1.60	1.57	0.01
Rautaperäjärvi	3.84	3.16	0.02
Sevettijärvi	4.90	4.65	0.01
Kirakkajärvi	3.67	4.89	0.02
Näätämöjoki pääuoma	9.82	18.10	0.14
Näätämöjoen sivuvesistöt Aulislompolo	26.92	11.67	0.45
Paatsjoen vesistöalue			
Inarinjärvi	24.48	7.52	0.06
Nitsijärvi	10.91	8.37	0.03
Paudujärvi	33.57	23.50	0.84
Suolisjärvi	25.78	7.73	0.29

Verkkoyksikkösaaliit olivat pienempiä asutuksen ympäröimillä kuin kaukana olevilla vesillä, joille tehdään kalastusmatkoja, joiden aikana kalastetaan tehokkaasti.

4.4.9 Kalalajien runsaussuhteet

Kalalajien runsaussuhteita luonnossa ei nähdä suoraan saalistaulukosta, koska kalastus on lajien ja kalojen koon suhteen valikoivaa sekä kalastusintensiteetti vaihtelee. Saalislajikoostumukseen vaikuttavat mm. pyyntisyvyys ja verkkojen silmäkoko. Vuoden 1974 saaliin lajikoostumus vastasi kuitenkin varsin hyvin kalastajien pitkäaikaista kokemusta pyyntivesiensä kalalajisuhteista (taulukko 26).

Taulukko 26. Kalalajien runsaussuhteet koltta-alueella. Runsain laji ensimmäisenä. A= vuoden 1974 saalistietojen perusteella, B= kalastajien pitkäaikaisen kokemuksen perusteella.

Sevettijärven vesistöalue	A Siika, hauki, harjus, ahven B Siika, hauki, harjus, ahven
Näätämöjoki	A Lohi, siika, hauki, taimen B Lohi, siika, harjus, taimen
Näätämöjoen sivuvesistöt	A Siika, harjus, hauki, ahven B Siika, harjus, hauki, ahven
Paatsjoen vesistöalue	A Siika, hauki, harjus, ahven B Siika, hauki, taimen, harjus
Uutuanjoen vesistöalue	A Taimen, hauki, harjus, ahven B Taimen, siika, harjus, hauki

5. Kalastustulot ja -menot

5.1. Tulot

5.1.1. Kalan myynti

Vuonna 1974 12 kolttaruokakuntaa myi kalaa. Myynti oli lähes 1 800 kg eli 9 % kolttien kokonaissaaliista. Myydystä kalasta meni 78 % kauppaan joko Inariin tai Nellimöön sekä loput turisteille paikan päällä. Koltat myivät lohta, siikaa ja haukea (taulukko 27). Koltta-alueen yksi muu saamelais- ja yksi suomalaisruokakunta myivät taimenta, siikaa ja nieriää. Kalastajan koltta-alueelta pyydetystä kalasta saama keskimääräinen kalastajahinta oli seuraava:

Lohi	22.00- 25.00	mk/kg	(20 % 22 mk/kg, 80 % 25 mk/kg)
Taimen	16.00	mk/kg	
Siika	5.60	mk/kg	
Harjus	5.60	mk/kg	(ei myyty, arvioitu hinta)
Nieriä	16.00	mk/kg	
Hauki	5.00	mk/kg	

Kolttien kalan myynnistä saama tulo oli n. 14 500 mk eli keskimäärin 1 200 mk kalaa myynyttä ruokakuntaa kohti. Kolme pääasiassa Näätämöjoen lohta myynyttä ruokakuntaa sai kuitenkin 52 % myyntituloista, mikä merkitsi keskimäärin 2 500 mk ruokakuntaa kohti. Muiden kalaa myyneiden ruokakuntien kalan myynnistä saamat tulot olivat keskimäärin 780 mk ruokakuntaa kohti.

Taulukko 27. Kolttaruokakuntien myymä kalamäärä ja saatu myyntitulo vuonna 1974. Suluissa kalaa myyneiden ruokakuntien määrä.

Kalalaji	I (7)		II (2)		III (3)		Yhteensä	
	kg	mk	kg	mk	kg	mk	kg	mk
Lohi	50	1 100	180	4 500	10	250	240	5 850
Siika	870	4 815	25	138	600	3 575	1 495	8 528
Hauki	0	0	0	0	30	150	30	150
Yhteensä	920	5 915	205	4 638	640	3 975	1 765	14 528
Ruokakuntaa kohti							147	1 211

5.1.2. Kalan käyttö omassa taloudessa

Valtaosan saaliistaan (91 %) koltat käyttivät omassa taloudessaan (taulukko 28). Kalan käyttö henkeä kohti v. 1974 oli 61 kg. Vaihteluväli oli kolttaruokakunnissa 9.2-186.5 kg ja koltta-alueen muissa saamelais- ja suomalaisruokakunnissa 15.7-117.5 kg (taulukko 29).

Taulukko 28. Kolttaväestön kalansaaliin käyttö vuonna 1974.

	I		II		III		Yhteensä	
	kg	%	kg	%	kg	%	kg	%
Myyty	920	8	205	5	640	12	1 765	9
Käytetty omassa taloudessa	10 322	92	3 835	95	4 501	88	18 658	91
Yhteensä	11 242	100	4 040	100	5 141	100	20 423	100
Kalan käyttö omassa taloudessa kg/h·v	68.8		49.8		57.7		61.2	

Taulukko 29. Kalan käyttö henkeä kohti v. 1974 kolttaruokakunnissa sekä koltta-alueen muissa saamelais- ja suomalaisruokakunnissa.

Kalan käyttö kg/h·v	Kolttaruokakuntia kpl	Muita saamelais- ja suomalaisruokakuntia kpl
0- 20	3	2
21- 40	12	3
41- 60	10	1
61- 80	4	1
81-100	11	1
101-120	1	3
121-140	2	-
141-160	2	-
161-180	2	-
181-200	<u>3</u>	<u>-</u>
	50	11

Kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämän kalan arvo on laskettu keskimääräisen kalastajahinnan perusteella. Kalaa myyneiden kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämän kalan arvo oli keskimäärin 2 600 mk ruokakuntaa kohti (taulukko 30). Siten niiden kalastuksesta saama tuotto myyntitulo mukaan luettuna oli keskimäärin 3 800 mk ruokakuntaa kohti. Kalaa myymättömien kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämän kalan arvo oli keskimäärin 2 500 mk ruokakuntaa kohti (taulukko 31).

Taulukko 30. Kalaa myyneiden kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämä kalamäärä ja sen arvo vuonna 1974.

	I		II		III		Yhteensä	
	kg	mk	kg	mk	kg	mk	kg	mk
Lohi	50	1220	20	488	10	244	80	1952
Taimen	65	1040	55	880	12	192	132	2112
Siika	1495	8372	215	1204	920	5152	2630	14728
Harjus	295	1652	95	532	295	1652	685	3836
Nieriä	45	720	0	0	75	1200	120	1920
Muut	<u>555</u>	<u>2775</u>	<u>220</u>	<u>1100</u>	<u>530</u>	<u>2650</u>	<u>1305</u>	<u>6525</u>
Yhteensä	2505	15779	605	4204	1842	11090	4952	31073
Ruokakuntaa kohti							413	2589

Taulukko 31. Kalaa myymättömien kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämä kalamäärä ja sen arvo vuonna 1974.

	I		II		III		Yhteensä	
	kg	mk	kg	mk	kg	mk	kg	mk
Lohi	226	5514	305	7442	94	2294	625	15250
Taimen	265	4240	34	544	37	592	336	5376
Siika	4378	24517	1723	9649	1382	7739	7483	41905
Harjus	790	4424	389	2178	270	1512	1449	8814
Nieriä	255	4080	24	384	103	1648	382	6112
Muut	<u>1903</u>	<u>9515</u>	<u>755</u>	<u>3775</u>	<u>773</u>	<u>3865</u>	<u>3431</u>	<u>17155</u>
Yhteensä	7817	52290	3230	23972	2659	17650	13706	93912
Ruokakuntaa kohti							361	2471

Kolttaruokakunnat käyttivät omassa taloudessaan 18 658 kg kalaa, minkä arvo oli 124 985 mk (taulukko 32). Kalan myyntitulot mukaan lukien oli kolttaruokakuntien kalastuksesta v. 1974 saama bruttotuotto 139 513 mk (taulukko 33). Myyntitulo oli 12 % omassa taloudessa käytetyn kalan arvosta.

Taulukko 32. Kolttaruokakuntien omassa taloudessaan käyttämä kalamäärä, sen arvo ja eri kalalajien osuus vuonna 1974.

Kalalaji	kg	Osuus %	mk	Osuus %
Lohi	705	4	17 202	14
Taimen	468	3	7 488	6
Siika	10 113	54	56 633	45
Harjus	2 134	11	11 950	10
Nieriä	502	3	8 032	6
Muut	<u>4 736</u>	<u>25</u>	<u>23 680</u>	<u>19</u>
Yhteensä	18 658	100	124 985	100
Ruokakuntaa kohti	373		2 500	

Taulukko 33. Kolttaruokakuntien kalastuksesta vuonna 1974 saama bruttotuotto (mk).

	I	II	III	Yhteensä
Omassa taloudessa käytetyn kalan arvo	68 069	28 176	28 740	124 985
Myyntitulo	5 915	4 638	3 975	14 528
Bruttotuotto	<u>73 984</u>	<u>32 814</u>	<u>32 715</u>	<u>139 513</u>
Osuus %	53	24	23	100
Ruokakuntaa kohti	3 217	2 735	2 181	2 790

5.2. Kustannukset

Kalastuksen harjoittamisesta aiheutuvat kustannukset muodostuvat kiinteistä ja muuttuvista kustannuksista. Kiinteinä kustannuksina voidaan pitää kalastuselinkeinossa välttämättömien välineiden hankintakustannuksia. Muuttuviin kustannuksiin kuuluvat mainittujen välineiden käyttö- ja huoltokustannukset sekä kolttien kalastuksen kohdalla myös työpalkka. Kalastamiselle ei tosin laskettu työpalkkaa, koska kalastukseen käytetyn ajan vaihtoehtoiskustannus oli useimmissa tapauksissa nolla markkaa. Kalastaja nimittäin joko kalasti vapaa-aikanaan tai sai työttömyyskorvausta, eläkettä tai muunlaista sosiaalista tulonsiirtoa.

5.2.1. Korkokustannukset ja poistot

Kolttaväestön kalastukseen 1.1.1974 sijoittamalle pääomalle 6 %:n mukaan laskettu korko oli 13 909 mk (taulukko 35). Vuonna 1974 hankituille esineille laskettiin 6 %:n korko puolelta vuodelta, koska osa hankinnoista suoritettiin vasta kesällä. Tämä korko oli 1 941 mk (taulukko 35). Korot olivat yhteensä 15 850 mk.

Poistot vuodelta 1974 laskettiin suorittamalla 31.12.1974 käytössä olleesta irtaimesta kalastuspääomasta 15 %:n (29 348 mk) ja kiinteästä 5 %:n (5 042 mk) poisto, eli yhteensä 34 390 mk (taulukko 35).

5.2.2. Muuttuvat kustannukset

Kalastuksen harjoittamisesta vuonna 1974 aiheutuneet muuttuvat kustannukset on eritelty taulukossa 34. Matkoista syntyneillä kustannuksilla tarkoitetaan vakituisesta asunnosta kalastuspäikälle kulkemisesta aiheutuvia kustannuksia silloin, kun ne eivät sisälly toisiin menoeriin, rahtikuluilla kalan kuljettamisesta markkinoille johtuvia kustannuksia sekä muilla menoilla erilaisista pienehköistä tarvikkeista muodostuvia kustannuksia.

Taulukko 34. Kalastuksesta kolttaruokakunnille aiheutuneet muuttuvat kustannukset (mk) vuonna 1974.

	I	II	III	Yhteensä	Osuus %
Veneet	3 204	2 344	2 150	7 698	16
Perämoottorit	4 482	1 030	1 695	7 207	15
Moottorikelkka ^{x)}	13 310	3 910	3 760	20 980	44
Kala-astiat	3 360	860	1 570	5 790	12
Matkat	450	0	500	950	2
Rahtikulut	100	0	100	200	0.4
Muut menot	<u>2 390</u>	<u>1 595</u>	<u>1 100</u>	<u>5 085</u>	<u>10.6</u>
Yhteensä	27 296	9 739	10 875	47 910	100
Osuus %	57	20	23	100	
Ruokakuntaa kohti vuodessa	1 187	812	725	958	

x) kalastuksen osalle tulevat kustannukset

Taulukko 35. Kolttaväestölle kalastuksesta vuonna 1974 aiheutuneet kokonaiskustannukset (mk).

	I	II	III	Yhteensä	Osuus %
Poistot					
-irtain omaisuus (15 %)	14 816	7 549	6 983	29 348	30
-kiinteä omaisuus (5 %)	1 964	1 536	1 542	5 042	5
Korot					
-nykyarvo (6 %)	5 971	4 113	3 825	13 909	14
-hankinnat v.-74 (6 %)	1 156	375	410	1 941	2
Muuttuvat kustannukset	<u>27 296</u>	<u>9 739</u>	<u>10 875</u>	<u>47 910</u>	<u>49</u>
Yhteensä	51 203	23 312	23 635	98 150	100
Osuus %	52	24	24	100	
Ruokakuntaa kohti	2 226	1 943	1 576	1 963	

Taulukko 36. Kolttaväestön kalastuksesta saama nettotuotto vuonna 1974 (mk).

	I	II	III	Yhteensä
Nettotuotto	22 781	9 502	9 080	41 363
Osuus %	55	23	22	100
Ruokakuntaa kohti	990	792	605	827

Taulukko 37. Kolttaruokakuntien kalastuksesta saama brutto- ja nettotuotto sekä kalastuksen aiheuttamat kokonaiskustannukset kalakiloa kohti vuonna 1974. Luvut mk/kg.

	I	II	III	Keskimäärin
Bruttotuotto	6.6	8.1	6.4	6.8
Kokonaiskustannukset	4.6	5.8	4.6	4.8
Nettotuotto	2.0	2.3	1.8	2.0

5.3. Kalastuksesta aiheutuneet kokonaiskustannukset ja nettotuotto vuonna 1974

Lisättäessä pääomakustannuksiin (poistot ja korko) muuttuvat kustannukset, saadaan kolttaväestön kalastuksen kokonaiskustannukset, jotka v. 1974 olivat 98 150 mk eli 1 963 mk ruokakuntaa kohti (taulukko 35).

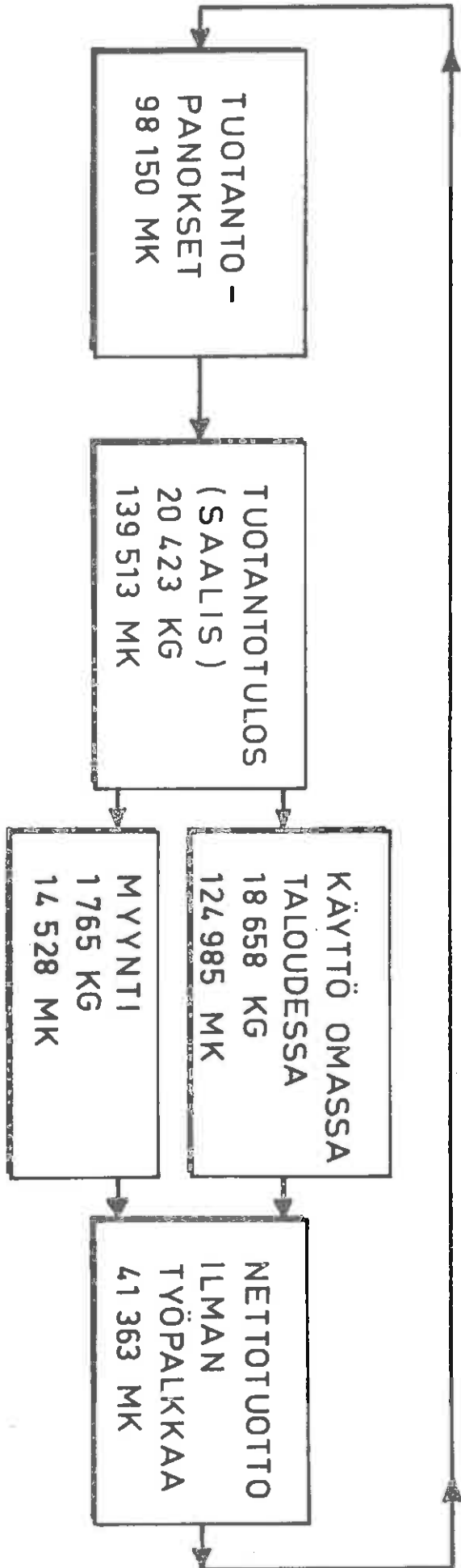
Vähennettäessä vuoden 1974 kalastuksen bruttotuotosta kalastuksesta aiheutuneet kokonaiskustannukset, jää nettotuotoksi 41 363 mk eli 30 % bruttotuotosta (taulukko 36), kun työpalkkaa ei lasketa. Ilman työpalkkaa oli nettotuotto pyydettyä kalakiloa kohti 2.0 mk (taulukko 37). Syynä ryhmän II korkeaan bruttotuottoon oli lohen suuri osuus sekä myydystä että omassa taloudessa käytetystä kalasta.

Mikäli lasketaan 100 koltan kalastaneen 1 000 tuntia vuonna 1974 (vastaa neljän tunnin päivittäistä kalastusta 11 kuukauden aikana 22 päivänä kuukaudessa), merkitsee saatu nettohyöty 41 pennin tuntipalkkaa. Kalastuksella oli koltille kuitenkin suuri taloudellinen merkitys, sillä runsas kalan käyttö omassa taloudessa vapautti rahavaroja muuhun tarkoitukseen kuin ravinnon hankintaan. Kolttaruokakuntien kalastukseen liittyvät rahavirratt on pääpiirteissään esitetty kuvassa 8.

6. Virkistyskalastus

6.1. Virkistyskalastusalueet

Koltta-alueella sijaitsi vuonna 1974 kolme metsähallituksen urheilukalastusalueetta, nimittäin Näätäjäjoki (n. 200 ha), Ukonlahti ja Taimenjärvi (110 ha) sekä kolmantena Sevettijärvi-Pulmankijärvi retkireitti. Tälle reitille lunastettu lupa oikeutti kalastamaan yhden kilometrin etäisyydellä reitistä olevissa

Kuva 8. Kolttaaväestön kalastuksen rahavirrat vuonna 1974.

vesissä. Lisäksi monella Inarin kunnan asukkaalla on oikeus harjoittaa kalastusta koltta-alueen vesissä.

Seuraavassa tarkastelussa sisältyy myös varsinaisilla urheilukalastusalueilla tapahtunut urheilukalastus käsitteeseen virkistyskalastus.

Virkistyskalastuksen kohteena olleista vesistä oli yli 80 % enintään kymmenen kilometrin etäisyydellä lähimmästä maantiestä ja 96 % vastaavasti korkeintaan 15 kilometrin etäisyydellä.

Kaikki ne vedet, joilla kolttien mielestä harjoitettiin paljon virkistyskalastusta, olivat enintään kymmenen kilometrin etäisyydellä maantiestä. Vastaavat luvut olivat 81 % ja 79 % vesille, joilla harjoitettiin kohtalaisesti tai jonkin verran virkistyskalastusta.

Taulukossa 38 ja kuvassa 9 on esitetty virkistyskalastuksen kohteena olleiden järvien lukumäärä, etäisyys maantiestä sekä virkistyskalastusintensiteetti.

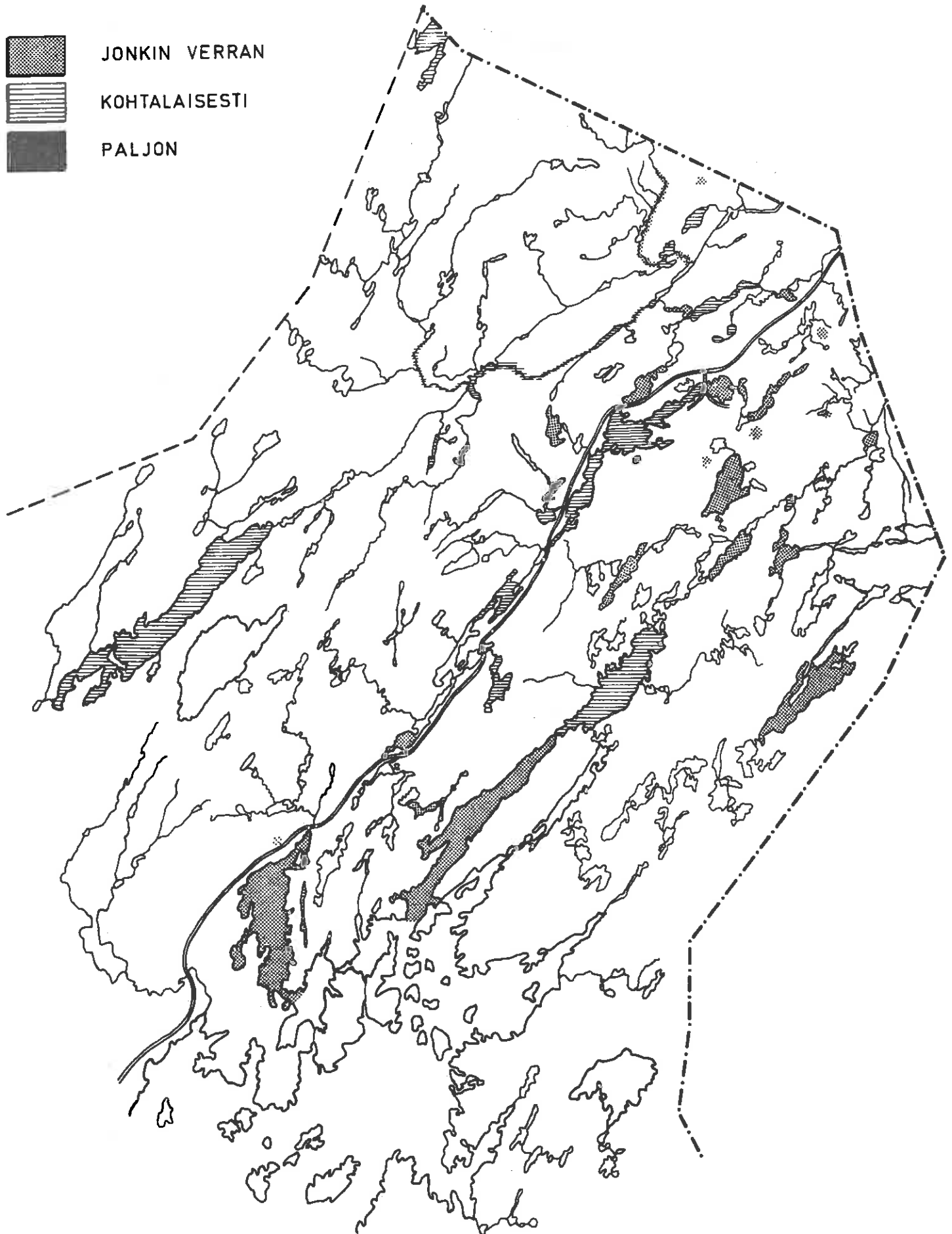
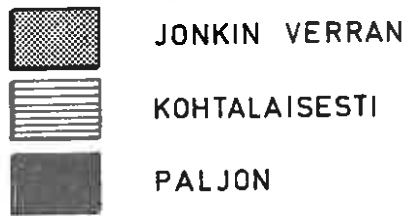
Taulukko 38. Kolttien käsitys virkistyskalastusintensiteetistä suhteessa kalastuskohteen etäisyyteen maantiestä. Luvut kalastuskohteita (järviä ja jokia).

Etäisyys maantiestä km	Virkistyskalastusta harjoitetaan		
	Jonkin verran	Kohta- laisesti	Paljon
1- 5	12	6	2
6-10	11	7	1
11-15	5	2	-
16-20	-	-	-
yli 21	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>-</u>
	29	16	3

6.2. Virkistyskalastusluvut ja virkistyskalastajien saalis koltta-alueelta

Koltta-alueelle myönnettyjen urheilukalastuslupien määrä on noussut jatkuvasti (taulukko 39) (KITTI & KITTI 1974). Yhä suurempi osa luvista lunastetaan lyhyeksi (1-2 vrk) ajaksi. Vuonna 1968 lunastettujen lupien kokonaismäärästä oli 3-7 vrk:n lupia 78 %, vuonna 1971 49 %, vuonna 1974 40 % ja vuonna 1976 enää 33 %. Virkistyskalastajien tilastoitu saalis koltta-alueelta v. 1974 oli 4 337 kg.

VIRKISTYSKALASTUSTA HARJOITETAAN

Kuva 9. Virkistyskalastusintensiiteetti koltta-alueella kolttien mielestä vuonna 1974.

Taulukko 39. Näätämöjoelle, retkireitille Sevettijärvi-Pulman-kijärvi, Ukonlahteen ja Taimenjärvelle myytyjen urheilukalastuslupien lukumäärä ja prosentuaalinen jakautuminen eri kuukausille vuosina 1968-1974 (kts. KITTI & KITTI 1974).

	1968-1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Maalis-, huhti- ja toukokuu	3	6	9	7	16	18	-
Kesäkuu	3	7	7	9	6	6	-
Heinäkuu	54	57	60	61	52	50	-
Elokuu	39	29	24	23	26	26	-
Syyskuu	1	1	0	0	0	0	-
Yht. (%)	100	100	100	100	100	100	-
Lupien lukumäärä	1386 ¹⁾	886	988	1073	1319	1383	1543
Retkeilykalastuslupien osuus (%)	4	7	11	36	22	24	23

1= vuosien 1968 ja 1969 yhteismäärä

6.3. Paikallisen väestön ja virkistyskalastajien Näätämöjoesta saaman saaliin vertailu

Näätämöjoessa on virkistyskalastukselta rauhoitettu jokiosuus Vuontislompola-Opukasjärvi. Kalastus keskittyy erityisesti kolmelle alueelle: Opukasjärvestä alaspäin n. 5 km:n matkalle, Kuosnajokisuulta ylöspäin n. 2-3 km:n matkalle ja aivan valtakunnan rajan tuntumaan. Vuonna 1974 myytiin Näätämöjoelle 1 052 urheilukalastuslupaa.

Virkistyskalastajien Näätämöjoesta saama saalis oli vuosina 1972-1974 n. 3 000 kg vuodessa (taulukko 40). Vuonna 1973 virkistyskalastajien osuus Näätämöjoen saaliista oli 58 % ja paikallisten kalastajien 42 %. Vuonna 1974 virkistyskalastajien osuus kasvoi 67 %:iin ja paikallisen väestön osuus laski 33 %:iin (taulukko 41). Paikallisen väestön saalis väheni vuodesta 1973 (2 272 kg) vuoteen 1974 (1 390 kg) lähes 900 kilolla. Muutos ei johdu yksinomaan paikallisten kalastajien lukumäärän vähenemisestä - neljä ruokakuntaa -, sillä myös ruokakuntakohtainen saalis väheni 108 kilosta 82 kiloon. Vuonna 1976 oli paikallisen väestön osuus pudonnut alle 30 %:n Näätämöjoen kokonaissaaliista.

Taulukko 40. Virkistyskalastajien saalis Näätämöjoesta ja saaliin kalalajijakautumat (%) painon perusteella laskettuina vuosina 1972-1974.

Vuosi	1972	1973	1974	1975
Kokonaissaalis	3 123 kg	3 140 kg	2 800 kg	3 800 kg ^{x)}
Laji				
Lohi	20	19	21	
Taimen	14	17	15	
Harjus	37	33	31	
Muu	29	31	33	
Yht.	100	100	100	

x) sisältää Sevettijärvi-Pulmankijärvi retkireitin

Taulukko 41. Näätämöjoen saaliin jakautuminen virkistyskalastajien ja paikallisten kalastajien kesken painon perusteella vuosina 1973 ja 1974 (%).

Vuosi	1973			1974		
Kokonaissaalis	5 412 kg			4 190 kg		
Laji	Virkistyskalastus	Paikallinen kalastus	Yht.	Virkistyskalastus	Paikallinen kalastus	Yht.
Lohi	11	20	31	14	22	36
Taimen	10	1	11	10	1	11
Harjus	19	1	20	21	1	22
Siika	0	12	12		5	5
Tyynen meren lohiet	0	6	6			
Muut	18	2	20	22	4	26
Yht. %	58	42	100	67	33	100

6.4. Virkistyskalastuksen koltille tuottamat hyödyt ja haitat

Vuonna 1974 tarjosi virkistyskalastajille palveluksia kahdeksan ruokakuntaa, joista yhdellä ei ollut tuloja palveluksistaan. Tulot palvelutoiminnasta tuloja saanutta ruokakuntaa kohti olivat keskimäärin vain 313 mk (taulukko 42). Palvelutuloista saatiin lähes kolme neljännestä talvella.

Osa koltilta kalaa ostaneista turisteista oli virkistyskalastajia. Turisteilta saatu kalan myyntitulo oli 2 358 mk eli 16% kolttien kalan myynnistä saamista kokonaistuloista. Turisteille myi kalaa paikan päällä viisi kolttaruokakuntaa, joista kaksi harjoitti myös muuta palvelutoimintaa.

Yksi ruokakunta harjoitti palvelutoimintaa omien kalavesiensä ulkopuolella, eikä nähnyt virkistyskalastuksesta aiheutuvan haittaa. Kaksi ruokakuntaa harjoitti palvelutoimintaa siitä huolimatta, että katsoi virkistyskalastuksesta koituvan jonkin verran haittaa.

Taulukko 42. Virkistyskalastajille annetuista palveluksista kolttaruokakunnille kertyneet tulot vuonna 1974.

Tulolähde	Tulo mk	Tuloja saaneita ruokakuntia kpl ^{x)}
Moottorikelkkakyyditys	1 500	3
Moottorivenekyyditys	350	1
Veneiden vuokraus, majoitus ja opastus	<u>340</u>	5
	2 190	

x) Yksi ruokakunta harjoitti kahta palvelumuotoa, muut vain yhtä.

Noin puolet eli 26 kolttaruokakuntaa kalasti vesissä, joissa ei harjoitettu virkistyskalastusta v. 1974. Lopun 24 ruokakunnan kalastusalueilla kalastivat myös virkistyskalastajat. Näistä ruokakunnista 21 % oli sitä mieltä, ettei virkistyskalastuksesta aiheutunut haittaa, 58 %:n mielestä haittaa aiheutui jonkin verran ja 21 %:n mielestä huomattavasti. Kaikista kolttaruokakunnista 62 %:n mielestä virkistyskalastuksesta ei aiheutunut haittaa, 28 %:n mielestä haittaa aiheutui jonkin verran ja 10 %:n mielestä huomattavasti.

Koltat tarkoittivat haitalla lähinnä heidän omaa kalastustaan häiritseviä tapahtumia, kuten luvatonta veneiden lainausta, pyydysten rikkomista yms. haittoja, jotka eivät kalastusbiologisesti ole yhtä merkittäviä kuin esim. lohen ja taimenen poikasiin kohdistuva kalastus. Haitan suuruus riippui mm. joen tai järven luonnonolosuhteista ja apajapaikkojen runsaudesta. Ehkä sattumalta tärkeillä apajapaikoilla kalastaneiden virkistyskalastajien aiheuttama haitta tuntui suuremmalta kuin se olisi tuntunut jollakin toisella alueella.

Virkistyskalastuksen kolttaruokakunnille aiheuttama haitta riippui myös kolttaruokakunnan kalastukseen käyttämästä ajasta. Vain puolet I-ryhmän ruokakunnista katsoi, ettei virkistyskalastuksesta aiheutunut haittaa. Ryhmässä II kaksi kolmannesta ja

ryhmässä III lähes kolme neljäsosaa ruokakunnista oli sitä mieltä, ettei virkistyskalastuksesta aiheutunut haittaa. On luonnollista, että virkistyskalastus häiritsi kolttien kalastusta sitä vähemmän, mitä vähemmän kolttaruokakunta kalasti.

Virkistyskalastuksesta aiheutuneet haitat keskittyivät vesiin, jotka sijaitsivat enintään kymmenen kilometrin etäisyydellä maantiestä. Tällä etäisyydellä maantiestä oli 88 % vesistä, joilla virkistyskalastuksesta aiheutui kolttien mielestä huomattavia haittoja. Vastaava luku oli 84 % vesille, joilla virkistyskalastuksesta aiheutui jonkin verran haittaa sekä 67 % vesille, joilla ei esiintynyt haittaa (taulukko 43 ja kuva 10).

Taulukko 43. Virkistyskalastuksen kohteena olleiden kalastuskohteiden (järvien ja jokien) lukumäärä sekä virkistyskalastuksesta kolttien mielestä aiheutunut haitta.

Etäisyys maantiestä km	Ei haittaa	Jonkin verran haittaa	Huomattavia haittoja
1- 5	6	11	3
6-10	-	15	4
11-15	1	5	1
16-20	-	-	-
yli 21	2	-	-
	<u>9</u>	<u>31</u>	<u>8</u>

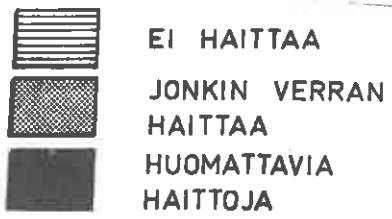
7. Kalavesien hoito

7.1. Kalanpoikasistutukset ja istutustoivomukset

Inarin kalanviljelylaitokselta hankittuja kalanpoikasia on istutettu 62 kolttialueella olevaan järveen tai lampeen. Haastateltujen käsityksiä istutusten onnistumisesta on esitetty taulukossa 44.

Taulukko 44. Yhteenveto kolttialueen vesiin suoritettujen kalanpoikasistutusten onnistumisesta. Luvut ovat järvien lukumääriä.

Istutettu kalalaji	Hyvin	Kohtalaisesti	Huonosti	Ei tietoa	Yhteensä
Siika	30	3	9	11	53
Taimen	2	1	0	0	3
Nieriä	7	0	2	2	11

Kuva 10. Virkistyskalastuksesta kolttien mielestä vuonna 1974 aiheutunut haitta.

Joihinkin järviin on istutettu useampi kuin yksi kalalaji. Istutusten onnistuminen järvikohteisesti selviää taulukosta 45. Haastatellut arvelivat, että istutettu kala ei pysy reittivesissä ja että siika ei menesty pikku järvissä. Haastateltujen mielestä poikaset olisi kuljetettava istutuspaikalle lentokoneella, koska ne kärsivät pitkistä maitse tapahtuvista kuljetuksista.

Kalanpoikasia toivottiin istutettavaksi 80 järveen, jokeen tai lampeen. Istutustoivomuksista tuli 34 % siian, 28 % taimenen, 27 % nieriän ja 11 % harjuksen osalle. Taulukossa 46 on esitetty järvikohteiset istutustoivomukset.

Taulukko 45. Koltta-alueen vesiin suoritettujen kalanpoikas-istutusten onnistuminen. Merkkien selitys:
 ++= hyvä += kohtalainen -= huono (-)= ei tietoa
 x= harmaanieriä

	Siika	Taimen	Nieriä	Vastanneiden ruokakuntien lukumäärä
Ailijärvi	++			2
Aittajärvi	++			1
Annijärvi	+			1
Hammasjärvi			(-)	1
Harjujärvi	(-)			1
Harrijärvi	++			1
Iijärvi			++ ^x	2
Inarinjärvi	++	++	++	5
Isoahvenjärvi	++			4
Jääjärvi	+			2
Karekijärvi	++			2
Katriinajärvi	++			2
Kettujärvi	++			1
Kirakkajärvi			++	5
Kiurujärvi			-	2
Kivijärvi	(-)			1
Korppijärvi	++			1
Kortelampi	-			1
Kotajärvi	(-)			1
Kuikkajärvi	-			1
Kurtijärvi	(-)			1
Latvajärvi	++			1
Lavahaukijärvi	-			1
Lintujärvi	(-)			1
Luolajärvi	++			1
Lähilampi	++			1
Mannisenjärvi	++			1
Matikkajärvi	(-)			1
Merkkijärvi	-			1
Mihkalijärvi			++	5

Taulukko 45. Jatkuu.

	Siika	Taimen	Nieriä	Vastanneiden ruokakuntien lukumäärä
Mikkolajärvi	++			1
Mutkajärvi	(-)			1
Nitsijärvi		+	++	8
Nuorttijärvi	++			1
Nuottajärvi	++			1
Onkimalampi	-			1
Otojärvi	++			1
Pakanajärvi	++			1
Palolampi	++			1
Pietsijärvi	++			3
Pikkuahvenjärvi	+			2
Pikkulaulujärvi	++			1
Pitkäähvenjärvi	++			1
Porijärvi	-			1
Pätsijärvi	(-)			1
Rautaperäjärvi			++	9
Rautujärvi			-	1
Rautulompolo	(-)			1
Ruohojärvi	++			1
Saariahvenjärvi	-			1
Saarijärvi	++			3
Saaripuljujärvi	(-)			1
Sevettijärvi	++	++	++	13
Siikajärvi	++			1
Sitomajärvi	++			1
Sundijärvi	++			1
Suolisjärvi			(-)	2
Turkkajärvi	++			1
Vainosjärvi	(-)			1
Vasselijärvi	++			6
Vuontisjärvi	-			1
Vuopaja	-			1

Taulukko 46. Haastateltujen toivomukset koltta-alueen vesiin istutettavista kalalajeista. Luvut ruokakuntia.

	Lohi	Siika	Harjus	Taimen	Nieriä	Vastanneiden ruokakuntien lukumäärä
Ahvenjärvi		2	1			2
Ailijärvi		1		1	1	1
Aittajärvi		1				1
Annijärvi		1				1
Aulislompolo				2		2
Hammasjärvi (Nitsij.)		2		1	2	2
Harrijärvi		1	1			1
Iijärvi				1	1	1
Inarinjärvi				2	2	2
Isoahvenjärvi		1		1	1	2
Isojärvi		1		1	1	1
Juohaninkatasijärvi		1				1
Jänisjärvi		2	1	3	2	3
Jääjärvi		2			1	2
Kaartilompolo	1	1		1		1
Kaldiojärvi		2				2
Karekkijärvi		1			1	1
Karekkilompolo					1	1
Kettujärvi		1				1
Kieropetäjäjärvi		1		1		1
Kirakkajärvi		3		1	1	3
Kirkasvesijärvi		1				1
Kiurujärvi		1		2	1	2
Kivijärvi		1	1	1		1
Kolttainkotalampi					1	1
Korppijärvi		1				1
Kotajärvi			1	1		1
Kuiva-ahvenjärvi		1				1
Kuosnajarvi		4	1	1	3	4
Kurtijärvi		1	1	1	1	1
Kärsilötuulijärvi		1				1
Lamahaukijärvi		1	1	1	1	1
Latolampi		1				1
Latvasaarijärvi		1				1
Laulujärvi		1				1
Mihkalijärvi		1	3	4	4	4
Mikkolajärvi		1				1
Musta-ahvenjärvi		2	1	2		2
Naittijärvi		1		1	1	2
Neisjärvi				1	1	1
Nilijärvi		1	1	1		1
Nitsijärvi		4		5	4	5
Nuorttijärvi		1				1
Nuottajärvi		1		1	1	2
Näätäinjoki	1			1		2
Pahtareikäjärvi				1	1	1
Pekantupasiajärvi		1				1
Pietsijärvi			2	2	2	2
Pikkuahvenjärvi		1				1
Pikkulaulujärvi		1				1
Pikkuvainosjärvi					1	1
Pitkäahvenjärvi			1		1	1
Pitkäjärvi			1			1
Porijärvi		1	1	2	2	3

Taulukko 46. Jatkuu.

	Lohi	Siika	Harjus	Taimen	Nieriä	Vastanneiden ruokakuntien lukumäärä
Pätsijärvi		1		1	1	1
Rautaperäjärv		7	6	6	7	8
Rautujärvi		1		3	3	3
Rautulompolo		1		1		1
Ruohonvetämijärvi		2		1		2
Saariahvenjärvi		1				1
Saarijärvi		3				3
Saitajärvi		1				1
Sevettijärvi		6	4	7	8	8
Siikajärvi		1				1
Sitomajärvi		1		1		1
Solmusjärvi		2	2	3	3	3
Sundijärvi					1	1
Suolisjärvi		5		5	5	6
Suovalampi		1				1
Syrjäjärvi		1				1
Syrjäpuolijärvi				1		1
Teppanajärvi			1	1	1	1
Turkkajärvi		1				1
Tuulisjärvi		1		1	1	2
Unhurijärvi		1				1
Välj järvi		2	1	2	1	2
Vainosjärvi		1		3	3	3
Vasselijärvi		5	1	3	5	5
Ylävuopaja		1				1
Ymyrkäisenjärvi				1		1

7.2. Luonnontilan muutoksia koltta-alueen vesissä

Inarinjärven säännöstely on laaja-alaisin luonnontilan muutos koltta-alueen vesissä. Sen lisäksi on suoritettu monia pienempiä vesistöjärjestelyjä. Esimerkiksi metsähallituksen toimesta on 1960-luvun alussa suoritettu perkauksia Kuosnajoessa, Kirakkajoessa ja Vainosjoessa. Tarkoituksena on mm. ollut helpottaa lohen nousua Näätämöjoesta Sevettijärven vesistöön. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on haastateltujen antamien tietojen mukaan Sevettijärven vesistöstä saatu kuitenkin vain yksi lohi. Sitä vastoin haastateltujen käsityksen mukaan Sevettijärven vesistön siiat ja taimenet laskeutuvat perkauksen jälkeen Näätämöjokeen ja edelleen mereen. Ennen perkausta ei laskeutumista tapahtunut yhtä paljon. Lisääntynyt vaellus voi johtua myös siitä, että siikakanta on istutusten seurauksena kasvanut liiaksi ravintovaroihin nähden. Sevettijärveen suoritettavien siika- ja taimenistutusten kannattavuus saattaa kärsiä tämän vaelluksen vuoksi istutuksista saatavan hyödyn siirtyessä osaksi muille

alueille. - Vainosjoen perkauksen jälkeen ovat kalat alkaneet laskeutua myös Vainosjoen yläpuolisista järvistä.

Järvien vedenkorkeus ei ole havaittavasti muuttunut perkausten johdosta. Inarinjärven rantoja ei raivattu säännöstelyn alkaessa, mutta irtopuiden ja juurakoiden aiheuttamat verkkojen rikkoutumiset vähentynevät vesihallituksen saadessa raivauksen suoritetuksi vuoden 1978 loppuun mennessä.

7.3. Haastateltujen havaintoja kalakannoista

Seuraavassa luetellaan haastateltujen kalakannoista tekemiä havaintoja. Niistä saadaan viitteitä kalakantojen hoitotoimenpiteitä varten. Ruokakuntien lukumäärä on sulkkumerkkien sisällä. Monet käsitykset ovat keskenään ristiriitaisia.

A. Sevettijärven vesistöalue

Ailijärvi: Kalakanta on pienentynyt (1).

Jäniskoski: Jäniskoskesta voisi saada taimenen mätiä. Taimenet ovat 2-6 kg:n painoisia.

Jääjärvi: Siika karkaa pois (1).

Katriinajärvi: Vuonna 1973 on saatu istutettu 4 kg:n painoinen siika.

Kirakkajärvi: Kirakkajoen perkauksen jälkeen on kalan koko pienentynyt ja laatu huonontunut (2). Kirakkajoesta löydettiin Kirakkajärven kannaksen alapuolelta v. 1974 jään alta kuolleita kaloja (1). Kesällä 1975 saatiin 40 mm:n verkolla 1 kg:n painoinen nieriä.

Kortelampi: Siiat ovat karanneet puroa laskeutumalla (1).

Latvajärvi: Runsas kalakanta (1).

Kuosnajärvi: Kalan koko on pienentynyt (1). Kalan laatu on parantunut nuottauksen ansiosta (2). Kalan laatu paranee syksyisin.

Mihkalijärvi: Vuoden 1974 syksyllä on saatu lähes 2 kg:n painoisia isonieriöitä, joilla oli mätiä. Siika on pientä (2) ja laihaa (1), kalastettavissa 30 mm:n verkolla. Siika on sukukypsä 20 cm:n mittaisena, kutuaika on joulukuun alussa. Mätisiikaa saadaan jopa 25 mm:n verkolla. 40 mm:n verkolla kalastettavat siiat ovat hävinneet ja korvautuneet pikkui-

- silla siioilla (1). Taimenet ovat hävinneet (1).
- Nilijärvi: Sevettijärvestä nousee pientä siikaa Nilijärveen (1).
- Nuorttijärvi: Siika kutee marras-joulukuussa (1). Istutetut siiat ovat 4-5 kg:n painoisia.
- Pietsijärvi: Istutussiika on pienentynyt (4). Vielä vuosina 1960-1966 siika oli isokokoista. Nyt se tarttuu 30-35 mm:n verkkoon. Hauki ja ahvenkanta on voimistunut (1).
- Pikkulaulujärvi: Vuonna 1972 istutettujen siikojen keskimääräinen paino on nyt 1 kg. Lisääntymisestä ei ole havaintoja (1).
- Pätsijärvi: Ei taimenta eikä siikaa (1).
- Rautaperäjärvi: Vuoden 1974 syksyllä on saatu lähes 2 kg:n painoisia isonieriöitä, joilla oli mätiä (2). Siika on pientä (3), sukukypsä jo 20 cm:n mitaisena. Kutuaika on joulukuun ensimmäisellä viikolla. Nieriä menestyy hyvin (1).
- Rautujärvi: Ahven on syrjäyttänyt nieriän (2) ja taimenen (1). Nieriät ovat 0.3-0.4 kg:n painoisia (1).
- Saarijärvi: Runsas kalakanta. Istutetut siiat ovat 4-5 kg:n painoisia (1).
- Sevettijärvi: Pientä siikaa on paljon (2); siikakanta on aliklastettu. Taimen- (5) ja nieriäkanta (1) on heikentynyt huomattavasti, mutta taimenet ja nieriät ovat isokokoisia. Isoimmat taimenet ovat aina 8 kg:n painoisia. Kalan laatu on parantunut lisääntyneen kalastuksen ansiosta (3). Siika on lisääntynyt (1), vähentynyt (1), harjus on vähentynyt (1).
- Solmusjärvi: Siian koko vaihtelee kolmivuotisjaksoittain 0.2-1.5 kg:n välillä. Kaiken kokoisia siikoja esiintyy. Siika kutee joulukuussa, on hyvänmakuista ja nopeakasvuista (2). Taimenet ovat 1-4 kg:n painoisia. Solmusjärven vesistön järvien välisillä jokiosuuksilla on tammukkaa.
- Sundijärvi: Istutussiika on lisääntynyt (1).
- Vainosjärvi: Nieriät ovat pieniä (1). Siika menestyy huonosti (2), haukea ei ole (1).
- Vasselijärvi: Madekanta on runsas ja mateet ovat isoja (1). Istutettuja siikoja on vähän, mutta kalat ovat isoja (1).

Välj järvi: Kalan laatu on parantunut lisääntyneen kalastuksen ansiosta (2). Kalat ovat pienentyneet (1).

Sevettijärven reitillä näyttää kääpiösiikaa olevan runsaasti, nieriä tuntuu menestyvän hyvin, taimen ja harjus sitä vastoin tuntuvat vähentyneen. Nuottauksella on haastateltujen mielestä kalakantoja parantava vaikutus.

B. Näätämöjoki

Yhden haastatellun mielestä kalakanta on pienentynyt (1), toisen mielestä se on runsas (1). Kieropetäjäjärven harjus kutee Näätämöjoessa ja nousee kudun jälkeen takaisin pikku järviin (1).

C. Näätämöjoen sivuvesistöt

Aulislompolo: Siiat jopa 2 kg:n painoisia (1).

Iijärvi: Kalat ovat vähentyneet (1).

Kolmosjärvi: Isoja haukia (15 kg), siikaa vähän (1).

Tuolpujärvi: Siikaa on paljon, mutta se on huonolaatuista (1). Nieriä menestyy hyvin (1): syksyllä 1974 saatu 1.5 kg:n painoinen mätikala.

D. Uutuanjoen vesistöalue

Rovijärvi: Kalat ovat huonolihsaisia, vetisiä (1).

Tuulisjärvi: Tuulisjärvessä on kevätkutusta nieriää. Vuonna 1974 saatiin mätikaloja juhannuksen molemmin puolin. Keväällä 1975 nieriä lienee kutenut toukokuussa. Nieriä on lyhyt, eri värinen ja leveämpi kuin tavallinen nieriä (Dmitri Semenoff).

Vuontisjärvi: Harjukset ovat 0.7-1 kg:n painoisia (1).

E. Paatsjoen vesistöalue

Annijärvi: Vuonna 1972 istutettujen siikojen keskipaino on nyt 1 kg. Lisääntymisestä ei ole havaintoja (1).

Inarinjärvi: Istutussiika ei nouse Inarinjärvestä Nitsijärveen kuten siiat aikaisemmin (1). Kalan koko on pienentynyt (2).

Isoahvenjärvi: Kalojen koko pienenee (2) ja kalat vähenevät (1).

Kaldiojärvi: Kalat ovat pienentyneet (1).

- Nitsijärvi: Siika on pienentynyt (1). Sopiva verkon silmäharvuus siialle on 35-38 mm. Taimen, nieriä ja siika ovat kärsineet Inarinjärven säännöstelystä (3). Kalan koko pienentynyt (2), silti Sevetin parhaita kalapaikkoja (1). Nitsijärven kosken väylän räjäyttäminen hävitti taimenen n. 20 vuotta sitten. Räjäytys suoritettiin juuri taimenen nousuaikana elokuussa (1).
- Paudujärvi: Kala menee 35 mm:n verkon läpi (1). Kala nousee Paudujärveen Tsiuttajoen kautta (1).
- Pikkuahvenjärvi: Kalojen koko pienenee ja kalat vähenevät (1).
- Suolisjärvi: Siikat vähenevät liian kalastuksen takia 1960-luvulla. Siikakanta on nyt elpymässä, joskin kalat ovat vasta keskikokoisia: ne ovat kalastettavissa 38 mm:n verkolla, kun ennen käytettiin 45 mm:n verkkoa (1). Ruokakuntakohtaista verkkomäärää on rajoitettava (1).

7.4. Haastateltujen mielipiteitä kalastuksesta ja ehdotuksia sen järjestämiseksi

Seuraavassa on luetteloitu haastateltujen mielipiteitä kalastuksesta ja heidän tekemiään ehdotuksia sen järjestämiseksi. Ruokakuntien lukumäärä on sulkumerkkien sisällä.

A. Kalastusoikeus

- Varsinkin koltat näkevät kalastusoikeuden säätelyn tärkeäksi keinoksi kotitarvekalastuksen turvaamiseksi myös tulevaisuudessa:
- koltta-alueen ulkopuolelta tulevien kalastusoikeutta - etenkin verkkokalastusoikeutta - on rajoitettava (7);
 - kalastus myyntitarkoituksessa on kiellettävä (1);
 - jokaiselle ruokakunnalle olisi annettava oma järvi hoidettavaksi ja varattava ruokakunnalle yksinkalastusoikeus siihen (6);
 - vesien jako heikentäisi jo nykyin varsin vaatimatonta kalavesien hoitoa (1); sekä
 - kaikille halukkaille olisi järjestettävä kalastusmahdollisuus (1).

Vesialueiden rajankäynnistä esitettiin ehkä siksi näin vähän mielipiteitä, ettei se haastatteluhetkellä ollut yhtä ajankohtainen kysymys kuin nyt.

B. Virkistyskalastus

Virkistyskalastuksesta esitetyt mielipiteet koskevat pääasiassa Näättäjäjokea, mutta myös muita vesiä:

- virkistyskalastus on keskitettävä järviin; jokikalastus on kiellettävä turisteilta (1);
- virkistyskalastuslupamaksut ovat liian alhaiset, joten niitä olisi korotettava. Osan lupamaksuista tulisi jäädä paikalliselle väestölle (1);
- turisteille verkkokalastuslupa järviin, joissa kalakanta vaatii harvennusta. Paikallinen asukas hoitaisi lupien myynnin ja vuokraisi kalastusvälineet (veneet ja verkot) (1);
- pikkuperhoilla kalastus on kiellettävä sekä lohen ja taimenen poikasten onginta estettävä Näättäjäjoessa (1);
- norjalaisten Kolttakönkällä harjoittama käpäläpyynti olisi kiellettävä ja lohiporrasta parannettava (1);
- kalastuksen valvontaa on lisättävä (3);
- Näättäjäjoen kalastussääntö on saatava paremmin lohta suojelevaksi (1); sekä
- kalastuksen valvontaoikeus olisi annettava myös kolttille, koska rajavartiosto ei ehdi valvoa kaikkia vesiä (1).

C. Kalakantojen hoito

Koltat halusivat koltta-alueen vesien kalanhoitoa lisättäväksi. He ehdottivat mm.:

- kalan istuttajalle tulisi taata oikeus myös kalastaa istuttamansa kalat (4);
- kalanistutukset olisi suunniteltava tarkemmin etukäteen, jotta poikaset voitaisiin laskea niille todella sopiviin paikkoihin. Tietoja istutustuloksista olisi jaettava myös kentälle (1); sekä
- siian luonnonravintolammikoita voitaisiin rakentaa lisää etenkin Partakossa olevista pienistä lammista (2).

Yleinen toivomus oli, että Sevettijärven vesistöön istutettaisiin vaeltamatonta kalaa.

8. Tulosten tarkastelu

8.1. Elinkeinot

Osa koltista on joutunut harjoittamaan Sevettijärvelle asettumisestaan lähtien ansiotyötä luontaiselinkeinojen rinnalla, koska ne eivät yksinään tarjonneet riittävää toimeentuloa. Ansiotyöllä on tarkoitus täydentää, ei korvata, perinteistä toimeentuloa (INGOLD 1976). Kolttien toimeentulo muodostuu joko usean eri elinkeinon samanaikaisesta harjoittamisesta tai ainakin usean eri elinkeinon harjoittamisesta vuoden aikana: koltta-ruokakunnilla oli keskimäärin 2.8 elinkeinoa. Elinkeinojen runsaus selittyi osin siten, että luku koskee koko ruokakuntaa, ja samassa ruokakunnassa saattaa olla eri elinkeinoja harjoittavia henkilöitä.

TUUNAISEN työtovereineen (1976) suorittamassa lapinkylien kalastustutkimuksessa todettiin, että ruokakunnilla oli Inarissa keskimäärin 2.5, Utsjoella 2.6 sekä Enontekiössä 3.3 elinkeinoa. Tärkeimmäksi elinkeinoksi haastatellut ilmoittivat yleensä vakituksen ansiotyön tai porotalouden. Kalastus ilmoitettiin toiseksi tärkeimmäksi elinkeinoksi. - Myös Sevettijärven kolttien tämän tutkimuksen yhteydessä ilmoittama elinkeinojen tärkeysjärjestys oli sama kuin muualla Pohjois-Lapissa.

8.1.1. Ansiotyö

Luontaiselinkeinojen korvautuminen ansiotyöllä on yleensä vähentänyt koltta-ruokakuntien omavaraisuutta. Ansiotyö ja rahatalouden piiriin siirtyminen on kuitenkin tarjonnut koltta-alueella huomattavasti korkeamman aineellisen elintason ja monipuolisemmat kulutusmahdollisuudet kuin perinteiset luontaiselinkeinot. Havainnollinen esimerkki tästä on INGOLDin (1976) suorittama koltta-ruokakuntien jaotus elinkeinojen perusteella:

- a) Mahdollisimman paljon luontaiselinkeinojen varassa elävät.
Rahatulo 250 mk/kk/ruokakunta. Toimeentulo heikko.
 - b) Luontaiselinkeinojen ja tilapäistöiden yhdistäminen. Rahatulo 850 mk/kk/ruokakunta.
 - c) Pääasiassa säännöllisillä ansiotuloilla elävät. Rahatulo 1 150 mk/kk/ruokakunta. Hyvä toimeentulo. Luontaisaloustuotteita käytetään vähän.
- INGOLDin jaottelu ei sisällä kalasta saatavaa tuottoa, joka

oli keskimäärin 200-320 mk ruokakuntaa kohti kuukaudessa. Tuotto jakautui varsin tasaisesti yllä mainittujen ryhmien kesken eikä se siten parantanut luontaiselinkeinojen varassa eläneiden asemaa muihin ruokakuntiin verrattuna.

SIURUAINEN (1976) on tutkinut mm. kolttien tulotasoa vuoden 1970 verotustietojen perusteella. Hänen mukaansa suurimmalla osalla kolttaruokakunnista ansiotyöstä saadut tulot olivat pienet - yleensä alle 2 500 mk tuloa saanutta perheen päämiestä kohti vuodessa. Luontaiselinkeinojen osuus kolttien kokonaistuloista oli Sevettijärvellä suurempi kuin muualla saamelaisalueella. Kolttien ansiotyöstä saamat tulot olivat Sevettijärvellä nimittäin yleensä 20-40 % ruokakunnan kokonaistuloista, mutta muissa saamelaisruokakunnissa keskimäärin vähän yli puolet kokonaistuloista. Kolttaruokakuntien kokonaistulot olivat v. 1970 yleensä 10 000-20 000 mk vaihdellen voimakkaastikin ruokakuntien kesken. Yhtenä syynä alhaiseen tulotasoon on se, että koltat saattavat keskeyttää ansiotyönsä harjoittaakseen luontaiselinkeinoja varsinkin silloin, kun ansiotyö on epäsäännöllistä. Esimerkiksi v. 1970 olivat kolttien raha-ansiot hyvin pienet elojen ja syyskuun aikana (SIURUAINEN 1976), mikä saattoi johtua syyskalastuksen harjoittamisesta.

8.1.2. Kalastus

Kymmenkunta kolttaruokakuntaa myi kalaa vuonna 1958 (PELTO 1962). Nämä ruokakunnat asuivat Inarinjärven lähistöllä, josta oli hyvät yhteydet markkinoille Inariin ja Nellimöön. Sevettijärvi sijaitsi tuolloin liian kaukana markkinoilta, jotta kalaa olisi voitu myydä. Maantien rakentaminen Sevettijärvelle 1960-luvulla laajensi aluetta, jolta kalaa voidaan kuljettaa markkinoille. Vuonna 1974 kalaa myi 12 kolttaruokakuntaa. Seitsemän niistä asui Sevettijärvellä, kaksi Rautaperäjärvellä, kaksi Nitsijärvellä sekä yksi Kuosnajärvellä. Sevettijärveltä myytiin kalaa Inariin, Rautaperäjärveltä ja Kuosnajärveltä Nellimöön. Kolttaruokakunnat käyttävät pääosan saaliista kuitenkin omassa taloudessaan ja ylimäärä myydään. Samoin menetellään muuallakin saamelaisalueella.

Kalaa myymättömien kolttien omassa taloudessa käyttämä kalamäärä vastasi 2 500 mk:n vuotuista bruttotuottoa ruokakuntaa kohti. Kalaa myyneiden ruokakuntien kalastuksesta saama vuotuinen bruttotuotto kohosi 3 800 mk:aan ruokakuntaa kohti. SIURUAISEN

(1976) vuoden 1970 verotustietojen perusteella laskema bruttotulo kalastuksesta ja metsästyksestä oli Sevettijärvellä niistä tuloa saanutta ruokakuntaa kohti alle 249 mk vuodessa. Kolttien keskimääräinen myyntitulo (1 200 mk) oli siis lähes viisinkertainen verotustietoihin verrattuna. SIURUAINEN toteaaakin, ettei verotustiedoista saatu kuva kalastuksesta ole kovinkaan luotettava ja ettei niistä selviä omassa taloudessa käytetty kalamäärä.

Kalastuksella saatavilla tuloilla on vaikea kilpailla ansio-työn kanssa oloissa, joissa riippuvuus rahataloudesta on kiinteä. Kalastus onkin maamme sisävesialueilla muiden elinkeinojen ohella harjoitettava tukielinkeino. Sisävesikalastajaperheen vuosiansiot olivat v. 1973 7 100 mk ja v. 1974 6 900 mk (Kehitysalue-rahasto 1976). Kalaa myymättömien kolttaruokakuntien kalastuksesta v. 1974 saama bruttotulo oli 36 % ja kalaa myyneiden 55 % sisävesikalastajan tuon vuoden vuosiansiosta. Päätoiminen kalastus edellyttäisi edellä mainittuja huomattavasti suurempia tuloja. Ruotsin saamelaisalueella pidetään kesällä tapahtuvan kokopäivätoimisen ammattikalastuksen kannattavuusrajana vähintään 15 000 kruunun bruttotuloa, josta kustannukset olisivat 40 % (Samerna i Sverige. 1975). Koltilla kalastuksen kokonaiskustannukset olivat v. 1974 70 % kalastuksen bruttotuotosta.

Vaikka kalastuksella on suuri merkitys saamelaisruokakuntien toimeentulolle, on kalastustulon osuus maamme koko saamelaisväestön tuloista vain yksi prosentti (SIURUAINEN 1976). Kalastuksella onkin nykyään suurempi merkitys Sevettijärven koltille kuin muille saamelaisruokakunnille.

8.1.3. Muut tulolähteet

Luontaiselinkeinoista porotalous tuotti eniten rahatuloa 50-75 %:lle kolttaruokakunnista. Porotalous onkin ollut rahaa tuottavin luontaiselinkeino jo kauan (kts. HÄKÄMIES 1973, SIURUAINEN 1976). Silti porotaloutta Sevettijärvellä harjoittavien ruokakuntien porotaloudesta saama tulo on SIURUAISEN (1976) mukaan varsin alhainen verrattuna siitä muualla saamelaisalueella saatavaan tuloon.

Maa- ja metsätaloudesta saatavat tulot ovat pienet Sevettijärvellä, jossa maatalous rajoittuu vähäiseen perunan viljelyyn ja jossa tilakohtaista metsätaloutta ei voida harjoittaa pohjoisen sijainnin ja pienen tilakoon vuoksi (PIIROLA 1972, SIURUAINEN 1976). Kymmenkunta ruokakuntaa tosin hoiti lampaita v. 1974.

Metsästystä koltat eivät paljonkaan harrasta.

Sosiaalisilla tulonsiirroilla on Sevettijärvellä poikkeuksellisen suuri merkitys toimeentulolle. Niiden osuus oli v. 1970 eräiden kolttaruokakuntien tuloista jopa 80 %, mutta keskimäärin 20-40 %. Esimerkiksi keskimääräinen pääasiassa lapsilisistä ja eläkkeistä saatu tulo oli 2 500-5 000 mk ruokakuntaa kohti vuodessa (SIURUAINEN 1976). Monissa ruokakunnissa muodostavat myös koltta-alueen ulkopuolella työskentelevien lasten ansiot merkittävän osan ruokakunnan rahatuloista.

8.2. Muutokset kalastustavoissa

Koltat ovat yleensä kalastaneet samoissa vesissä Sevettijärvelle sijoittumisestaan lähtien. Kalastuskohteiden etäisyys vakituisesta asuinpaikasta on myös pysynyt kolmijakoisena koko ajan: asuinpaikan lähivedet, muutaman kilometrin päässä olevat järvet sekä kesä- ja talvikalastuspaikat tavallisesti yli kymmenen kilometrin päässä. Moottorikelkan yleistyminen on laajentanut talvikalastusalueita. Vain kuusi ruokakuntaa ilmoitti muuttaneensa kalastusalueitaan Sevettijärvellä kalakannan vähentymisen vuoksi.

Kolttien elinkeinorakenteen muutos ja luontaiselinkeinojen korvautuminen ansiotyöllä uhkaa katkaista vanhan kesäkalastusperinteen. PIIROLAN (1972) mukaan koltat ovat säilyttäneet Inarin Lapissa parhaiten tavan muuttaa kesäkalastuspaikalle koko perheen kanssa. 1950-luvun loppupuolella muutti 10-11 perhettä koko taloutensa kesäkalastuspaikalle moneksi viikoksi heinä-elokuussa. Lisäksi joistakin perheistä lähti vain osa kesäkalastuspaikalle muun osan jäädessä vakituisen asuntoon. (PELTO 1962). Kesinä 1971-1972 käytti enää kuusi kolttaruokakuntaa erittäin tehokkaasti kalamajojaan, ja vain kolme oleskeli kauan kalamajallaan (INGOLD 1976). Vuonna 1974 muutti vain kaksi perhettä moneksi kuukaudeksi kesäkalastuspaikalle.

8.3. Kalastuksen aiheuttamat kokonaiskustannukset ja kalan kulutus Pohjois-Suomessa

Lapissa olivat kalastuksen tuotantovälineistä syntyneet kokonaiskustannukset v. 1974 kalastajaa kohti 2 063 mk (Kehitysaluerahasto 1976). Kolttaruokakuntien kalastuksen kokonaiskustannukset v. 1974 olivat 1 963 mk, mistä puolet pääoma-

kustannuksia ja puolet muuttuvia kustannuksia. Kalastuksesta Pohjois-Suomessa aiheutuva vuotuinen kustannus on ilmeisesti onnistuttu pääpiirteittäin kartoittamaan. Tosin on huomattava, että kokonaiskustannusten suuruus riippuu paljon mm. kalastukseen sijoitetun pääoman poistoprosentista. Käytettäessä kiinteälle pääomalle 5 %:n ja irtaimelle pääomalle 10 %:n, 20 %:n, 25 %:n ja 30 %:n poistoa, olisi kolttien kalastuksen kokonaiskustannuksiksi saatu ruokakuntaa kohti 1 767 mk, 2 159 mk, 2 354 mk ja 2 550 mk sekä koko kolttaväestön kalastuksen nettotuotoksi vastaavasti 51 145 mk, 31 580 mk, 21 797 mk ja 12 014 mk.

Huomattava osa kalastuskustannuksista johtui moottorikelkasta - esimerkiksi kaksi viidennestä muuttuvista kustannuksista. Yhdestä moottorikelkasta vuodessa aiheutuneet kokonaiskustannukset olivat kuitenkin pari sataa markkaa Paliskuntain Yhdistyksen arviota (kts. LINKOLA 1972) alhaisemmat.

Kolttaruokakuntien kalan käyttö henkeä kohti vuodessa (61 kg) oli suunnilleen yhtä suuri kuin muissa Inarin ruokakunnissa (58 kg), mutta suurempi kuin Enontekiöllä ja Utsjoella (44 kg) (TUUNAINEN et al. 1976). Koko maassamme käytetään henkeä kohti keskimäärin 23 kg kalaa vuodessa (SJÖBLOM 1978).

8.4. Kalastuksen jatkuvuus

8.4.1. Vesialueiden rajankäynti

Kolttien kalastuksen jatkuvuus on kiinteässä yhteydessä koko saamelaiskysymyksen ratkaisuun. Saamelaisalueen luonnonvarojen - kuten kalakantojen - hyödyntämisen ongelmiin saamelaisten lähtökohdista on paneutunut varsinkin saamelaiskomitea (Komiteanmietintö 1973:46). Se totesi mietinnössään, että saamelaisten perinteisten luontaiselinkeinojen menestyksellisen harjoittamisen edellytyksenä on saamelaisten vanhojen nautintaoikeuksien turvaaminen. Komitea ehdotti saamelaislain säätämistä, jossa saamelaisille myönnettäisiin vapaa ja maksuton nautintaoikeus kaikkiiin saamelaisalueen (Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat kokonaisuudessaan sekä Sodankylän kunnasta Lapin paliskunta) valtion hallinnassa oleviin luonnonvaroihin. Tämä merkitsisi myös saamelaisten ylimuistaisen nautintaoikeuden tunnustamista omistusoikeuden veroisena oikeutena. Komitean lakiehdotuksen mukaan saamelaisalueen luonnonvaroja olisi käytettävä niin, ettei luontaiselinkeinojen harjoittaminen esty tai olennaisesti vaikeu-

du. Saamelaisalueen luonnonvarojen hyödyntämiseen tarvittaisiin lakiehdotuksen mukaisen saamelaisparlamentin lupa.

Hallitus antoi kuitenkin eduskunnalle joulukuussa 1976 lakiesityksen vesialueiden rajankäynnin suorittamisesta Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnissa sekä kalastamisesta pohjoisella vesialueella. Vaikka hallitus peruuttikin tämän lakiesityksen kesäkuussa 1978, selostetaan seuraavassa lakiesityksen mukaisen lain vaikutuksia saamelaisalueen kalastukseen, koska vesialueiden rajankäyntiä valmistellaan edelleen. - Muualla Suomessa on kylien väliset rajat käyty välirajasta vedessä sekä vesialueiden jaosta vuonna 1902 annetun lain nojalla. Tämän lain mukaisesti aloitettiin Inarin kunnassa v. 1969 vesialueiden piirirajankäynti, mutta toimitukset keskeytettiin, koska tiloilla oli sellaisia oikeuksia, jotka olisi ollut vaikea ottaa huomioon (KITTI 1977b). Hallituksen lakiesityksen mukaan kolmessa pohjoisimmassa kunnassa olisi rajankäyntitoimituksissa kylän rajan sisällä olevat vedet voitu erottaa keskiviivaperiaatteen mukaisesti isojaossa sekä erilaisissa asutustoimituksissa syntyneiden, vesien rannoilla olevien tilojen lunastettavaksi. Kolttien tiloihin liitettävät vesialueet ehdotettiin luovutettavaksi korvauksetta. Lunastettuihinkin vesiin olisi toisille tiloille voinut jäädä kalastusoikeus, ellei veden omistaja olisi lunastanut toisten tilojen kalastusoikeuksia. Korkeiden lunastushintojen vuoksi kalastusoikeuden lunastuksia ei ilmeisesti olisi tapahtunut paljonkaan (KITTI 1977a).

Saamelaisalueelle perustettujen uudistilojen perustamisasiakirjoihin merkityt väliaikaiset kalastusoikeudet olisi säilytettävä, vaikka niiden poistamista korvauksetta (Komiteanmietintö 1966: B 109) tai lunastamista valtiolle lukuunottamatta pato-, apaja- ja kulkutuspaikkoja (Komiteanmietintö 1973: 46) on aikaisemmin ehdotettu. Näin tilalle olisi voinut jäädä kalastusoikeuksia myös kylän rajan ulkopuolisissa vesissä ja tilat olisivat saaneet kalastusoikeuksia huomattavasti niiden omistukseen tulevia vesialueita laajemmille alueille. Vaikka yksityiseen omistukseen tuleva vesialue ei olisi ollut ehkä kuin 5-10 % nykyään valtion hallinnassa olevasta vesialueesta (KITTI 1977a), kohdistuvat tiloille merkityt kalastusoikeudet usein juuri saamelaisten ja muiden ammattikalastajien kalastukselle tärkeimpiin vesiin.

Pohjoisella vesialueella tarkoitettiin rajankäynnissä kylälle, yksinäistalolle, tilalle tai yhteismetsälle kuuluvien vesialu-

eiden ulkopuolella olevaa vesialuetta. Maattoman saamelaisväestön kalastus oli tarkoitus turvata pohjoiselle vesialueelle myönnettävillä kalastusluvilla. Lupia olisi myöntänyt kuntakokoinen viisijäseninen hoitokunta, joka olisi huolehtinut pohjoisen vesialueen kalastuksen järjestämisestä sekä kalavesien hoidosta ja valvonnasta. Monet kylät, yksinäistalot, tilat ja yhteismetsät olisivat kuitenkin lakiehdotuksen mukaan saaneet muut pois sulkevan kalastusoikeuden myös pohjoiselle vesialueelle (kts. lakiesitys kalastuksesta pohjoisella vesialueella). Millekään tilalle merkitsemätöntä pohjoista vesialuetta on vain 20-30 % koko vesialueesta (KITTI 1977a). Kalastuspaine näitä vesialueita kohtaan olisi ollut suuri, kun niille maattoman väestön kalastuksen lisäksi olisi kohdistunut sellaisten tilallisten, joiden vesialueet olisivat olleet pienet tai joille ei olisi lainkaan tullut kuulumaan vesialueita, ja ulkokuntalaisten kalastus.

Paikallisen väestön kalastus kolmessa pohjoisimmassa kunnassa tapahtuu nykyisin laajoilla alueilla, jotka vesipiirirajankäynnin jälkeen olisivat usein kuuluneet eri kalastuskunnille. Monien kalastuskuntien vesialueet eivät ilmeisesti olisi riittäneet osakkaittensa nykyisenkään kotitarvekalastuksen turvaamiseen. Siten on kyseenalaista, olisivatko kalastuskunnat myöntäneet kalastuslupia maattomalle väestölle tai tilallisille, joiden kalastusoikeudet eivät muuten olisi riittäneet entisen saalistason säilyttämiseen.

Vesialueiden rajankäynti hallituksen esityksen mukaisesti olisi koskettanut syvällisesti Sevettijärven kolttia. Heidän kalansaaliistaan pyydettiin vuonna 1974 72 % sellaisista vesistä, jotka on merkitty uudistilojen perustamisasiakirjoihin. Pieni osa näistä vesistä olisi tosin tullut liitettäväksi kolttiloihin tai niistä olisi voitu muodostaa yhteinen vesialue, johon osuudet olisivat määräytyneet manttaalien mukaisesti. Kalastuksen kannalta näillä vesialueilla ei olisi ollut merkitystä. Vuonna 1974 koltat saivat uudistiloille nimetyistä vesistä koko lohisaaliinsa, 53 % taimen-, 81 % siika-, 47 % harjus-, 57 % nieriäsaaliistaan sekä 61 % muun kalan saaliistaan. Tällaisten lukujen valossa on ilmeistä, että kolttien kalastusoikeuksien vähäinenkin supistaminen näillä heidän kalastukselleen tärkeillä alueilla merkitsee toimeentulon vaikeutumista.

Kalastuksen järjestämiseksi on myös muita mahdollisuuksia. Metsähallinnon kalataloustoimikunta esitti, ettei kolmen pohjois-

simman kunnan alueella olevia kalavesiä tule jakaa ja ehdotti, että jakamattomien vesien kalastusta perustettaisiin hoitamaan hoitokunta, jonka asettaisi maa- ja metsätalousministeriö ja jossa metsähallituksen ja manttaalikunnan lisäksi olisi mukana mm. saamelaisvaltuuskunta (Metsähallinnon kalataloustoimikunta 1976). KITIN (1978) mukaan eräs mahdollisuus olisi ulkokuntalaisille maakauppojen seurauksena siirtyneiden kalastusoikeuksien palauttaminen takaisin alkuperäisille omistajille, minkä jälkeen sovellettaisiin asetusta kalastuksesta valtion vesialueilla siten, että kaikki intressipiirit voisivat vaikuttaa kalastukseen. Tilapäisenä ratkaisuna voisi olla myös metsähallituksen ja manttaalikunnan kalastuksesta tähän asti vastanneiden yhteistyöelinten kehittäminen. Vesistökohtaisilla kalastussäännöillä voitaisiin varsinkin vaelluskalakantoihin kohdistuvan kalastuksen jatkuvuus turvata (KITTI 1978). Riippumatta tavasta, millä kalastuskysymykset kolmessa pohjoisimmassa kunnassa järjestetään, on merkittävässä määrin kalastuksella elävän väestön nykyiset kalastusoikeudet turvattava.

8.4.2. Näättäjäjoki

Näättäjäjoen lohen poikastuotanto on arvioitu n. 60 000 kiloksi lohta vuodessa, mistä määrästä 85 % pyydetään merialueilla. Lohen jokisaaliista saadaan valtaosa Norjan puolella: esimerkiksi v. 1976 8 800 kg Norjan ja 1 400 kg Suomen puolella. Suomen osuus on vähäinen otettaessa huomioon se, että Näättäjäjoen lohen poikastuotantoalueet ovat Suomen puolella.

Joulukuussa 1977 solmittiin Suomen ja Norjan välillä uusi sopimus Näättäjäjoen kalastuksesta (kts. Kalamies 1978 (4)). Sopimuksessa rajoitetaan paikallisten asukkaiden verkkopyyntioikeus lohen nousualueella kolmeen verkkoon ruokakuntaa kohti, mikä vähentää kolttien aikaisempaa pyyntioikeutta. Metsähallituksen ja Inarin manttaalikunnan välisen yhteistyöelimen ehdotus virkistyskalastuksen rajoittamisesta Näättäjäjoen Suomen puoleisessa osassa on otettu huomioon siten, että virkistyskalastuslupia myönnettiin v. 1978 vain kesä- ja heinäkuuksi. Uusi sopimus merkitsee myös kalastuksen valvonnan tehostumista, sillä sitä varten asetetaan yhteisiä suomalais-norjalaisia kalastusvalvontapartioita. - Tulevaisuus näyttää uuden sopimuksen vaikutuksen kolttien kalastukseen.

8.4.3. Kalastuksen tukitoimenpiteet

Kolttalain 5 §:ssä todetaan, että mm. kolttien kalastuksen turvaamisen ja edistämisen kannalta välttämättömät toimenpiteet suoritetaan tarvittaessa valtion varoilla. Kolttien valtiolta kalastukseensa saamat avustukset ovat kuitenkin rajoittuneet asuttamisen yhteydessä hankittuun kalastusvälineistöön. Nuottien ja verkkojen lukumäärä näyttää jonkin verran vähentyneen valtion lahjoittamasta määrästä. Kalliiden pyydysinvestointien suorittaminen onkin vaikeata kolttien kalastuksesta saamalla tuloilla.

Kolttien kalastuksen ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamista tulisi avustaa riittävästi sellaisten olojen luomiseksi, että koltat voisivat saada toimeentulonsa asuinalueeltaan. Tämä olisi kolttien ja yhteiskunnan edun mukaista.

Osa esimerkiksi Ruotsin saamelaisalueella kalastuksen tukemiseen käytetyistä keinoista olisi soveltamis- ja kehittämiskelpoisia myös koltta-alueella. Siellä on kalakannan hoitamiseksi ehdotettu kalojen ja niiden ravintoeläinten istuttamista. Kalastuksen helpottamiseksi on esitetty kalamajojen, venevajojen ja jääkellareiden rakentamista - osa on jo toteutettu - sekä on avustettu kalastajia välineiden hankkimisessa. Tunturijärvillä kalastaville maksetaan kuljetustukea heidän kilpailuasemansa parantamiseksi rannikolla kalastaviin nähden. Pääosa näistä Ruotsin tukitoimista on rahoitettu työllisyysvaroin (Samerna i Sverige. 1975).

Koltta-alueen tilastoitu saalis (paikallinen väestö ja virkistyskalastajat) v. 1974 oli n. 28 000 kg kalaa, mikä merkitsee vain 0.7 kg/ha saalista. Etenkin Sevettijärven reitin ja Nitsijärven kääpiösiikaan kohdistuvaa kalastusta lienee mahdollista lisätä.

8.5. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Haastattelemalla tehdyn kalataloustutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa suuresti haastateltavien suhtautuminen kulloinkin kyseessä olevaan tutkimukseen ja tutkijaan. Koska tämä työ tehtiin kolttaväestön aloitteesta, ei ole aihetta epäillä, että koltat olisivat pyrkineet salaamaan tietojaan tai antamaan tahallisesti vääriä tietoja. Suurempi virhelähde on se, että haastattelun kohteena oli edellisvuoden kalastus, josta annetut tiedot olivat muistinvaraisia.

Virhelähteistä huolimatta on haastattelu usein ainoa käytännössä mahdollinen keino saada edes suuntaa antava kuva selvitetystä tilanteesta. Tulokset on käsitelty sillä tarkkuudella, mihin luotettavuudeltaan erilainen haastattelutieto antoi mahdollisuuden. Esitettyjä lukuarvoja ei kuitenkaan ole pyöristetty.

Tiivistelmä

Kun Petsamo toisen maailmansodan jälkeen luovutettiin Neuvostoliitolle, siirtyi siellä asunut kolttaväestö Suomeen. Petsamon Suonikylän koltat asutettiin valtioneuvoston v. 1947 tekemän päätöksen mukaisesti ns. Näätämön alueelle, jonka keskuspaikaksi on sittemmin muodostunut Sevettijärvi.

Tämä tutkimus on suoritettu haastattelemalla jokaista Sevettijärven koltta-alueella v. 1974 asunutta 50 kolttaruokakuntaa, joissa oli yhteensä 305 henkilöä. Lisäksi haastateltiin 11 koltta-alueella asunutta muuta saamelais- tai suomalaisruokakuntaa, joissa oli yhteensä 61 henkilöä. Ruokakunnasta haastateltiin ruokakunnan päämiestä.

Kolttille kuten muillekin luontaiselinkeinojen harjoittajille on tyypillistä, että toimeentulo hankitaan useasta eri elinkeinosta. Kolttaruokakunnilla oli keskimäärin 2.8 elinkeinoja, joita harjoitettiin samanaikaisesti. Elinkeinojen tärkeysjärjestys niistä saadun rahatulon perusteella oli ansiotyö (palveluammatit, rakennustyö, satunnaistyöt), porotalous ja kalastus. Eri elinkeinojen harjoittamiseen kuluneesta ajasta useimmat kolttaruokakunnat käyttivät eniten aikaansa kalastukseen, jopa enemmän kuin ansiotyöhön. Porotaloutta harjoittaneet ruokakunnat käyttivät kuitenkin porotalouteen enemmän aikaa kuin kalastukseen.

Koltilla on oikeus kalastaa maksutta kaikissa sijoitusalueensa vesissä. Myös monilla Inarin kunnan asukkailla on kalastusoikeus koltta-alueen vesiin.

Vakituinen asunto toimi ympäri vuoden siitä viiden kilometrin säteellä tapahtuneen kalastuksen tukikohtana ja yli puolet kolttien kalastuskohteista oli enintään tällä etäisyydellä. Tätä kauempana sijaitsevien vesien rannoilla koltilla on kalamajoja, joissa koko kolttaperhe saattaa viettää kesäisin yhtäjaksoisesti useita viikkoja, jopa kuukausia. Talvisin kalamajat ovat enimäkseen tyhjillään, koska kalamatkat tehdään moottorikelkalla vakinaisesta asunnosta käsin. Talvikalastus tapahtui kauempana kuin kesäkalastus.

Kalastavien ruokakuntien lukumäärä oli suurin avoveden aikana, ja kalastus oli intensiivisintä keväällä ja syksyllä.

Kolttaväestöllä oli 17 nuotta, 1 174 verkkoa, 143 venettä, 36 perämoottoria, 44 moottorikelkkaa sekä 37 kalamajaa. Pyydysten ja muun kalastukseen liittyvän omaisuuden nykyarvo 1.1.1974 oli n. 232 000 mk. Kalastustarvikehankinnat v. 1974 olivat n. 65 000 mk, joten kolttaväestön kalastukseen sijoittama pääoma 31.12.1974 oli n. 297 000 mk.

Kolttien saalis koltta-alueelta v. 1974 oli 20 423 kg. Siitä oli siikaa 57 %, harjusta 11 %, lohta 5 %, taimenta 2 %, nieriää 2 % sekä haukea, ahventa ja madetta yhteensä 23 %.

Saaliista pyydystettiin Sevettijärven vesistöalueelta 8 976 kg (44 %), Paatsjoen vesistöalueelta 7 899 kg (39 %), Näätämöjoen sivuvesistöistä 1 730 kg (8 %), Näätämöjoesta 1 390 kg (7 %) sekä Uutuanjoen vesistöalueelta 428 kg (2 %). Kolttien Näätämöjoen saaliista oli 68 % lohta, 15 % siikaa, 3 % harjusta, 3 % taimenta sekä loput haukea, ahventa ja madetta. Näätämöjoen saaliista pyydettiin 91 % verkolla sekä loput uistimella tai perholla.

Vuonna 1974 12 kolttaruokakuntaa myi kalaa. Sitä myytiin 1 765 kg eli 9 % kokonaissaaliista. Myydystä saaliista meni 78 % kauppaan ja loput turisteille paikan päällä. Kolttien kalan myynnistä saama tulo oli n. 15 000 mk eli keskimäärin 1 200 mk kalaa myynyttä ruokakuntaa kohti. Kalan myyntitulo oli 12 % omassa taloudessa käytetyn kalan kalastajahinnan perusteella lasketusta arvosta.

Kolme Näätämöjoen lohen lisäksi muuta kalaa myynyttä ruokakuntaa sai 52 % myyntitulosta. Näätämöjoen osuus oli 40 % myyntitulosta, mutta myydystä kalamäärästä vain 14 %.

Koltat käyttivät omassa taloudessaan 91 % saaliistaan eli 18 658 kg kalaa, minkä arvo kalastajahinnan perusteella oli n. 125 000 mk. Kalan käyttö henkeä kohti vuodessa oli keskimäärin 61 kg eli kolmisen kertaa enemmän kuin maamme keskiarvo (23 kg). Kalaa myymättömien kolttien omassa taloudessaan käyttämän kalan arvo oli keskimäärin 2 500 mk ja kalaa myyneiden keskimäärin 2 600 mk ruokakuntaa kohti. Viimeksi mainittujen kalastuksesta saama bruttotuotto oli keskimäärin 3 800 mk ruokakuntaa kohti. Koko kolttaväestön kalastuksesta saama bruttotuotto oli n. 140 000 mk eli keskimäärin 2 800 mk ruokakuntaa kohti. Kalaa myymättömien kolttaruokakuntien kalastuksesta saama bruttotuotto oli 36 % ja kalaa myyneiden 55 % maamme sisävesikalastajan vuosiansiosta vuonna 1974.

Kolttaväestön kalastuspääomalle 31.12.1974 laskettu 6 %:n korko oli n. 16 000 mk, poistot (irtain pääoma 15 %, kiinteä 5 %) n. 34 000 mk ja muuttuvat kustannukset n. 48 000 mk. Kalastuksen aiheuttamat kokonaiskustannukset v. 1974 olivat n. 98 000 mk eli n. 2 000 mk ruokakuntaa kohti. Kokonaiskustannukset olivat 70 % kalastuksen bruttotuotosta.

Kalastuksen kolttaväestölle tuoma nettotuotto oli vähän yli 41 000 mk (keskimäärin 827 mk ruokakuntaa kohti). Kalastukseen käytetylle ajalle ei ole laskettu työpalkkaa, koska suuri osa kalastajista kalasti joko vapaa-aikanaan tai sai työttömyyskorvausta, eläkettä tai muunlaista sosiaalista tulonsiirtoa. Kalastuksella oli koltille kuitenkin suuri taloudellinen merkitys, sillä runsas kalan käyttö omassa taloudessa vapautti rahavaroja muuhun tarkoitukseen kuin ravinnon hankintaan.

Kalastuksella on suurempi merkitys Sevettijärven koltille kuin muille saamelaisruokakunnille. Kolttaruokakunnista 12 % sai eniten rahatuloa kalastuksesta, 36 % toiseksi eniten ja 25 % kolmanneksi eniten rahatuloa. Pelkkiä luontaiselinkeinoja ajatellen kasvoi kalastuksen osuus tuloista suhteellisesti sitä suuremmaksi, mitä vähemmän välittömiä rahatuloja luontaiselinkeinoista saatiin.

Puolet kolttaruokakunnista kalasti vesissä, joissa ei harjoitettu lainkaan virkistyskalastusta, ja puolet koltista joutui jakamaan kalavetensä virkistyskalastajien kanssa. Virkistyskalastuksen kohteena olleista vesistä oli yli 80 % enintään kymmenen

kilometrillä etäisyydellä lähimmästä maantiestä.

Vuonna 1974 tarjosi virkistyskalastajille palveluksia kahdeksan kolttaruokakuntaa. Tulot palvelutoiminnasta tuloja saanutta ruokakuntaa kohti olivat keskimäärin 313 mk. Virkistyskalastuksesta aiheutui eniten haittaa vesissä, jotka sijaittivat enintään kymmenen kilometrin etäisyydellä maantiestä. Haitat koettiin pahimmiksi Näättäjäjoella.

Virkistyskalastajien saalis Näättäjäjoesta on vuosina 1972-1974 ollut n. 3 000 kg vuodessa. Vuonna 1973 saivat virkistyskalastajat 58 % ja paikalliset kalastajat 42 % Näättäjäjoen pääuoman saaliista. Vuonna 1974 virkistyskalastajien osuus saaliista oli kasvanut 67 %:iin ja paikallisen väestön osuus laskenut 33 %:iin. Vuonna 1976 paikallisen väestön saalis oli alle 30 % Näättäjäjoen kokonaissaaliista.

Vesialueiden rajankäynti on maamme kolmessa pohjoisimmassa kunnassa kesken. Hallitus antoi sen suorittamiseksi eduskunnalle joulukuussa 1976 lakiesityksen 243/1976 vp., jonka se kuitenkin kesäkuussa 1978 perui. Lakiesityksen toteutuminen olisi saattanut merkitä kolttien kalastuksen olennaista vaikeutumista, sillä vuonna 1974 koltat saivat 72 % saaliistaan vesistä, jotka on nimetty uudistiloille niiden perustamisasiakirjoissa. Osassa näistä vesistä olisi koltilla ollut manttaaliin perustuva kalastusoikeus, jonka merkitys kalastuksen kannalta olisi kuitenkin ollut vähäinen. Riippumatta tavasta, jolla kalastuskysymykset kolmessa pohjoisimmassa kunnassa järjestetään, on merkittävässä määrin kalastuksella elävän väestön nykyiset kalastusoikeudet turvattava.

Kolttien kalastuksen ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamista tulisi avustaa riittävästi, jotta koltat voisivat saada toimeentulonsa asuinalueeltaan. Tämä olisi kolttien ja yhteiskunnan edun mukaista.

Kiitokset

Tämä tutkielma on valmistunut riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosastolla. Virikkeenä työhön oli Sevettijärven kolttaväestön aloite.

Työn kuluessa ovat monet henkilöt antaneet auliisti apuaan. Erityisesti mainittakoon tri Pekka Tuunainen, kalastusmestarit Jouni Kitti ja Jaakko Kyrö, kalatalousneuvoja Kiril Sergejeff, tutkijat Marketta Ranta ja Marjo Muotka. Kuvat piirsi taidokkaasti rakennusmestari Osmo Ranta-aho ja puhtaaksikirjoituksen suoritti huolella Pirjo Martikainen. Heille parhaimmat kiitokseni.

Kirjallisuus:

- Eloranta, R. 1954. Koltta-alueen kalavedet. Suomen Kalastuslehti 3: 84-85.
- Häkämies, I. 1973. Saamelaisten elinkeinorakenne ja taloudellinen asema. Esiraportti. Komiteanmietintö 1973:46, liite tutkimusraportit: 158-172.
- Hydrologinen vuosikirja 1971. Vesientutkimuslaitoksen julkaisuja 10. Vesihallitus. Helsinki 1975. 115 p.
- Ingold, T. 1976. The Skolt Lapps Today. Cambridge. 276 p.
- Itkonen, T. 1948. Suomen lappalaiset vuoteen 1945. Osa II. Porvoo 629 p.
- Kansallis-Osake-Pankki 1975. Kuukausikatsaus 4-5. Liite s. VIII. Kehitysaluerahasto Oy - Utvecklingsområdesfonden Ab 1976. Toimialatutkimus kalastuksesta. Kuopio. 208 p.
- Kitti, J. & Kitti, M. 1974. Inarin ja Utsjoen urheilukalastusvesiin mydyt kalastusluvut vuosina 1968-1971. Inarin kunta.
- Kitti, J. 1977a. Vesialueiden rajankäynnistä ja kalastuksesta saamelaisalueella. Suomen antropologi 2: 117-128.
- 1977b. Kolmen pohjoisimman kunnan kalastuskysymyksistä. Urheilukalastus 3: 3-7.
- 1978. Kalastuskysymykset saamelaisalueella. Suomen kunnat 3: 194-199.
- Kolkkki, O. 1969. Katsaus Suomen ilmastoon. Ilmatieteen laitoksen tiedonantoja 18. Helsinki. 64 p.
- Komiteanmietintö 1966: B 109. Inarin, Enontekiön ja Utsjoen vesirajatoimikunnan mietintö. I osa. Helsinki. 29 p.
- 1973:46. Saamelaiskomitean mietintö. Helsinki. 324 p.
- 1973:46. Saamelaiskomitean mietintö, liite: tutkimusraportit. Helsinki. 331 p.
- 1973:69. Koltttatoimikunnan mietintö. Helsinki. 58 p.
- Linkola, M. 1972. Moottorikelkka. Eräs innovaatio ja sen vaikutuksia. Kotiseutu 4-5: 204-210.
- Metsähallinnon kalataloustoimikunnan mietintö 1976. Helsinki. 73 p.
- Nickul, K. 1933. Suenjel, kolttain maa. Terra 45: 68-86.
- 1935. Eräs Petsamokysymys. Suonikylän alueesta koltta-kulttuurin suojelualue. Terra 47: 81-107.
- 1953. Report on Lapp Affairs. Fennia 76. 60 p.

- Nickul, K. 1970. Saamelaiset kansana ja kansalaisina. Helsinki. 324 p.
- Okko, V. 1960. Kivennäismaalajit. Suomen kartasto, kartta 4. Helsinki.
- Paulaharju, S. 1921. Kolttain mailta. Helsinki. 202 p.
- Pelto, P. 1962. Individualism in Skolt Lapp society. Kansatieteellinen arkisto 16. Helsinki. 261 p.
- Piirola, J. 1972. The Inari region of Finnish Lapland. Fennia 111. 86 p.
- Puranen, H., Ranta, M. & Vääntinen, T. 1976. Ammattikalastuksen kannattavuustutkimus 1973-1974. Käsikirjoitus.
- Salminen, I. 1974. Näätämön alueen maankäytön suunnitelma. Teknillisen korkeakoulun (Helsinki) arkkitehtiosasto. Diplomityö. 60 p.
- Samerna i Sverige. 1975. Stöd åt språk och kultur. Statens offentliga utredningar. Betänkande av sameutredningen. 1975:99. Stockholm. 242 p.
- Seuna, P. 1971. Suomen vesistöalueet. Ehdotus vesistöalueiden yleisjaoksi ja vesistötunnukseksi. Vesihallituksen tiedotus 10. Helsinki. 53 p.
- Simonen, A. 1960. Suomen kallioperä. Suomen kartasto, kartta 3. Helsinki.
- Siuruainen, E. 1976. The population in the sámi area of Finnish Lapland. Acta Universitatis Ouluensis. Series A Scientiae Rerum Naturalium No 40 Geographica No 2. 138 p.
- Sjöblom, V. 1978. Kalavarojen hyödyntämistavoitteet ja -mahdollisuudet. Kalanjalostuksen ja markkinoinnin kontaktiseminaari. SITRA, Suomen kalastusyhdistys. Helsinki. pp. 62-65.
- Suomen Tasavallan ja Norjan Kuningaskunnan välinen sopimus kalastuksesta Näätämöjoen kalastusalueella (kts. Kalamies 1978 (4): 8-9).
- Tanner, V. 1929. Antropogeografiska studier inom Petsamo-området I. Skoltlapparna. Fennia 49:4. 518 p.
- Tilastokeskus 1976. Suomen tilastollinen vuosikirja. Helsinki. 535 p.
- Toivonen, J. 1966. Lausunto vedensäännöstelyn vaikutuksesta Inarinjärven kalakantoihin ja kalastukseen. Moniste. 72 p.
- 1972. Vedensäännöstelyn vaikutus Inarinjärven kalakantoihin ja kalastukseen. Täydentävä lausunto. Moniste 28 p.
- Tuunainen, P., Nylander, E., Kittilä, J. & Valkeapää, L. 1976. Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. Helsinki. 101 p.

Lait ja asetukset:

Laki eräiden kolttien asuttamisesta. Suomen asetuskokoelma 273/55.

Asetus eräiden kolttien asuttamisesta annetun lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta. Suomen asetuskokoelma 339/55.

Porotilalaki. Suomen asetuskokoelma 590/69.

Kolttien maanjärjestelylaki. Suomen asetuskokoelma 593/69.

Laki porotilalain muuttamiseksi. Suomen asetuskokoelma 351/74.

Hallituksen esitys eduskunnalle Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa suoritettavaa vesialueiden rajankäyntiä sekä kalastamista pohjoisella vesialueella koskevaksi lain-säädännöksi. 243/1976 vp.

Liite 1. Eri elinkeinojen merkitys kolttaruokakunnille toimeentulon antajana. Luvut ruokakuntia.

	A	B	C	D	E	F
Porotalous	8	4	1	11	8	0
Kalastus	4	5	2	29	12	2
Metsästys	0	0	0	0	0	2
Marjastus ja/tai sienestys	2	5	2	0	13	19
Maatilatalous	0	0	1	0	1	1
Metsätalous	0	0	0	0	0	0
Käsi- ja kotiteollisuus	1	0	1	0	4	4
Rakennustyöt	7	0	1	5	1	0
Palveluammatit	5	0	0	1	0	0
Satunnaistyöt	6	0	0	1	0	0

A= Elinkeino, josta saatu eniten tuloa

B= Elinkeino, josta saatu toiseksi eniten tuloa

C= Elinkeino, josta saatu kolmanneksi eniten tuloa

D= Elinkeino, johon käytetty eniten aikaa

E= Elinkeino, johon käytetty toiseksi eniten aikaa

F= Elinkeino, johon käytetty kolmanneksi eniten aikaa

Liite 2. Kalastuksen merkitys kolttaruokakunnille ryhmittäin.
Selitykset kuten liitteessä 1.

	I			II			III		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Kalastus % luontais- elinkeinoista	33 %	33 %	25 %	25 %	33 %	0 %	25 %	50 %	100 %
Kalastus % kaikista elinkeinoista	13 %	33 %	20 %	13 %	33 %	0 %	11 %	50 %	50 %

	I			II			III		
	D	E	F	D	E	F	D	E	F
Kalastus % luontais- elinkeinoista	84 %	21 %	8 %	67 %	30 %	20 %	56 %	67 %	0 %
Kalastus % kaikista elinkeinoista	73 %	18 %	7 %	67 %	25 %	20 %	38 %	60 %	0 %

Liite 3. Kolttaruokakuntien kulkutapa kalastuspaikalle.

Kulkutapa	Kolttaruokakunnista kulkutapaa käytti %
Poro	0
Moottorikelkka	68
Traktori	0
Auto	8
Moottoripyörä	0
Lentokone	0
Kävellen	72
Vene	36

**RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS,
KALANTUTKIMUSOSASTO**

MONISTETTUJA JULKAISUJA

- No 10. SALOJÄRVI, K., HEIKINHEIMO-SCHMID, O. ja JUTILA, E.: Hyrynsalmen reitin kala- ja rapukannoille aiheutuneet vahingot ja niiden kompensointi. Helsinki 1983. 96 s.
- No 11. SALOJÄRVI, K., HEIKINHEIMO-SCHMID, O. ja VIHERVUORI, A.: Sotkamon reitin kala- ja rapukannoille aiheutuneet vahingot ja niiden kompensointi. Helsinki 1983. 99 s.
- No 12. WESTMAN, K., TUUNAINEN, P., JURVELIUS, J. and PURSIAINEN, M.: Country Report of Finland for the Intersessional Period 1978—1980. 1—25.
JURVELIUS, J., PURSIAINEN, M., WESTMAN, K. and TUUNAINEN, P.: Country Report of Finland for the Intersessional Period 1980—1982. 26—52. Helsinki 1983.
- No 13. Saaristomeren pohjoisosan kalatalouden kehittämissuunnitelma. Helsinki 1983. 48 s.
- No 14. VIHERVUORI, A. (toim.): Valtion kalanviljelyn IV neuvottelupäivät 9.—10.4.1980 Lammin biologisella asemalla. Helsinki 1983. 70 s.
- No 15. TOIVONEN, J., IKONEN, E., LINDSTRÖM, A., ALAPASSI, T. ja KOKKO, U.: Järvi- ja lampien merkittyjen poikasten istutukset Suomessa vuosina 1959—1969. Helsinki 1983. 226 s.
- No 16. Suunnitelma Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston toiminnaksi vuodelle 1983. Helsinki 1983. 143 s.
- No 17. VIHERVUORI, A. (toim.): Valtion kalanviljelyn V neuvottelupäivät 2.—3.4.1981 Laukaan Pitkäniemessä. Helsinki 1984. 67 s.
- No 18. KOLJONEN, M—L.: Ihmisen toiminnan vaikutus lohen perinnölliseen rakenteeseen. Helsinki 1984. 39 s.
- No 19. KEINÄNEN, A.: Konneveden kalasto ja kalastus vuosina 1969—1970. Helsinki 1984. 55 s.
- No 20. PRUUKI, V.: Peledsiian (*Coregonus peled* (Gmelin)) ja planktonsiian (*Coregonus muksun* (Pallas)) kantojen arviointi ja istutusten kannattavuus kahdessa eteläsuomalaisessa pienjärvässä. Helsinki 1984. 55 s.
- No 21. Suunnitelma Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston toiminnaksi vuodelle 1984. Helsinki 1984. 150 s.
- No 22. NIEMELÄ, E. ja NIEMELÄ, M.: Ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastus Tenojoen kalastusalueella Suomen puolella vuosina 1981 ja 1982. Helsinki 1984. 70 s.
- No 23. VUORINEN, P.J., VUORINEN, M., NYHOLM, K., SOIVIO, A. ja OIKARI, A.: Fysiologisten menetelmien soveltaminen kalataloudellisten vahinkojen ja haittojen määrittämiseen. 1—34.
VUORINEN, P.J., VUORINEN, M. ja NYHOLM, K.: Vesistöihin joutuvien aineiden haitallisista vaikutuksista kaloihin ja vaikutusten tutkimusmenetelmistä. 35—118.
OIKARI, A., SOIVIO, A., VUORINEN, M., VUORINEN, P.J. ja NYHOLM, K.: Metsäteollisuuden jätevesistä ja jätevesikomponenteista sekä niiden vaikutuksista kaloihin. 119—192.
VUORINEN, P.J.: Rautaruukki Oy:n Rautavaaran kaivoksen jätevesien vaikutuksesta taimenen alkionkehitykseen ja poikasiin. 193—206. Helsinki 1984.
- No 24. MUTENIA, A.: Kaamasjoen kalatalousselvitys kalastuksen ja kalakantojen hoidon suunnittelua varten. Helsinki 1984. 62 s.
- No 25. TUUNAINEN, P., NYLANDER, E., ALAPASSI, T. ja AIKIO, V.: Kalastus ja kalakannat Tornionjoen vesistöissä. Helsinki 1984. 86 s.
- No 26. PARTANEN, H.: Kotitalouksien kalankäyttö Kainuussa. 1—94.
PARTANEN, H.: Suurtaloudet kalanmarkkinointijärjestelmässä. 95—151. Helsinki 1984.

SISÄLTÖ

TUUNAINEN, P., NYLANDER, E., KITTI, J. ja VALKEAPÄÄ, L.: Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä	1—101
SIPPONEN, M.: Sevettijärven kolttien kalastusolot vuonna 1974	103—184
MUTENIA, A. ja TUUNAINEN, P.: Virkistyskalastus selvitys metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikunnassa vuonna 1979	185—220
SARJAMO, H.: Enontekiön vesien kalastus ja kalakannat	221—256